Stori Magazine 5th Issue
April-May 2009

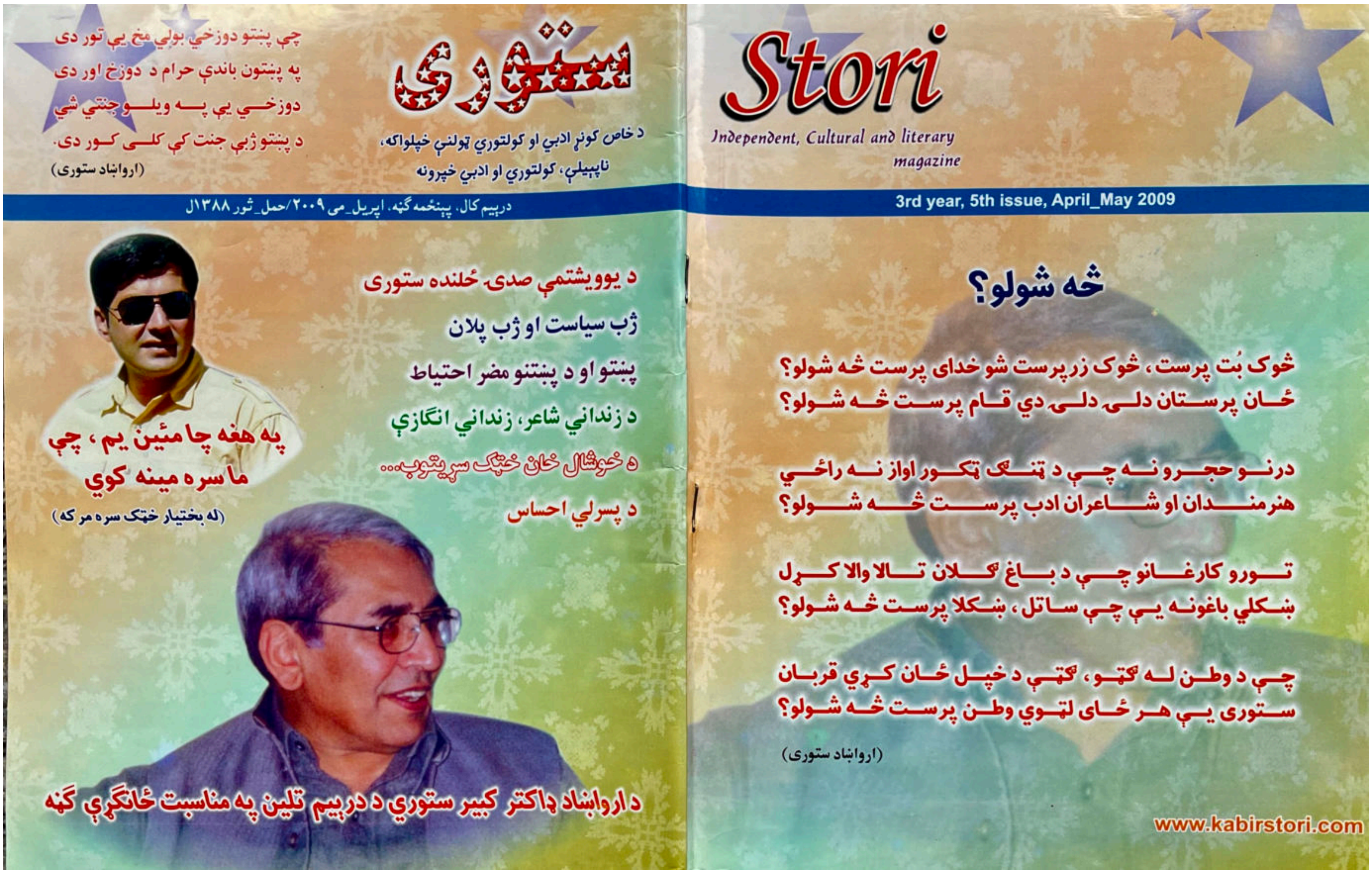

ستوري مجله پینځمه ګڼه
۲۰۰۹ ع کال

STORI ستوري

خپلواکه، کولتوري او ادبي خپرونه
دریم کال، پینځمه ګڼه، حمل _ ثور ۱۳۸۸ ل/ اپریل_ می ۲۰۰۹م کال

د امتیاز خاوند
د خاص کونړ ادبي او کلتوري ټولنه

مسوول مدیر
عرفان الله کوټوال /0772931465

مرستیال
هدایت الله حیات /0774322484

کتنپلاوی
بصیر بیدار ستوری، محمد داود صدیقي، عصمت الله ملنګ، فضل الهادي عاصم، میر سلام مجاور، ګلرنګ کوچوان

سلار کاره ډله
څېړندوی عبدالقیوم زاهد مشواني، څېړنیار وجیه الله شپون، شفیع الله تاند

همکار غړي
رحیم الله خان، داود شاه داود، صادق فقیر، رضوان الله شپون

کلنۍ ګډونبیه

افغانستان کې	۲۰۰ افغانۍ
پاکستان کې	۲۵۰۰ کلداري
په نورو هېوادونو کې	۵۰ امریکایي ډالره

د یوې ګڼې بیه:

افغانستان کې	۲۵ افغانۍ
پاکستان کې	۳۰ کلداري

"ستوری" ستاسو خپرونه ده، ستاسې لیکنې، نیوکې او وړاندیزونه په ورین تندي مني

فهرست

سرلیک	مخ
سرلیکنه	۱
انسان ولې اشرف المخلوقات دی؟	۲
ډاکتر کبیر ستوری د خپلو لیکنو	۴
د خوشال خان خټک سرېتوب	۸
د یوویشتمې صدی ځلنده ستوری	۱۴
د پسرلي احساس	۱۸
له بختیار خټک سره مرکه	۲۰
ژب سیاست او ژب پلان	۲۶
پښتو او د پښتنو مضر احتیاط	۳۳
د زنداني شاعر زنداني انګازې	۴۰
د ستورو کاروان	۴۶
د ستورو قافلې	۵۴
افغانستان د جنګونو ډګر	۵۶
د رحمان بابا مزار والوځول شو	۵۸
له اختر محمد "مومند" سره مرکه	۶۱
کیوکېشن کراتې	۶۴
یو ځل بیا د زیري په بڼه	۶۷
تیاره او رڼا	۶۸

خبرتیا:

د ستوري مجلې اداره له خپلو ټولو لوستونکیو څخه هیله کوي، چې د مجلې په هکله خپل وړاندیزونه او لیکنې د ادارې په پته راواستوي، ترڅو موږ د لوستونکیو په وړاندیزونو د مجلې لیکنې کره او بشپړې کړو.

مننه
اداره

سرلیکنه:

پړ مې کړه، نو مړ مې کړه

هسې خو په نړیوالو مطبوعاتو کې د مجرم د محاکمې انګازې تر اسمانه خېژي او په بېلابېله بڼه دغه کړغېړن انځور خلکو ته ترسیموي، چې ګوندې هر څوک چې په دولتي او یا شخصي ډول کوم ناروا عمل ترسره کړي، چې هغه قابل د قانوني زغم نه وي، نو په وړاندې یې د محاکمې مېز ودرېږي او د تحقیقاتو او پلټنو وروسته لازمه جزا ویني، خو له بده مرغه چې زموږ پښتون ولس د شمسیي نظام د اتیایمې لسیزې له پیل څخه تر نن پورې په ډېرو ډېرو ووژل شو او لا پسې د مرګ توره لړۍ اوس هم روانه ده، چې زیات وګړي مو نارینه، تور سرې، ماشومان او سپین ږیري لا د روا او ناروا په سپیناوي کې د مرګ کومې ته ولوېده او ددې څو برابره نور مو لا د سولې ساتنې په نوم د ړندو ځواکونو د سهوې او تېروتنې له اصطلاح څخه قربان شول

په دې وروستیو کې مو د ولس مشر خوارکي خوله په وړاندیزونو باندې ستړې شوه، خو هېڅ طرف د خپل کبر غوړونه ددغه بېچاره خبرې ته ورکاږه نه کړه او خپلې دغه توري پلمې یې جاري وساتلې او زموږ د عنعناتو، مذهبي مراسمو او دودونو پر آب یې پرلپسې بمباری وکړې زموږ ناوې په سرو لاسونو د لس ګونو نورو تور سرو او ځوانانو سره د مرګ د توري بلا خوراک شوې، چې دا حقیقت له ټولې نړۍ څخه پټ نه دی په ځانګړي ډول دغه واویلا د پښتون په غولي کې جریان لري

د ستوري اداره ددغه اصلاحاتو غوښتونکې ده، چې دا ډول مرګونو ته نور د پای ټکی کېښودل شي، د بشر د حقوقو نورمونو ته، د بیان د آزادۍ حق ته او همدا شان د بشري کرامت ارزښتونو ته درناوی وشي او افغان ولس ته، چې لا له پخوا څخه ژوبل دی، د همکارۍ او مرستې لاس ورکړل شي، نه دا چې لا پسې ټپي شي

اداره

سید اغا میاخیل

انسان ولې اشرف المخلوقات دی؟

خدایﷻ پخپل کتاب کې انسان خپل خلیفه یاد کړی، کله یې صعیفه او کله یې د هغه د بناپسته پیدایښت بیان کړی دی. کله یې تاواني بللی، خو کله یې د هغه لپاره د جنت زېری ورکړی دی. د ګناه کولو نه یې منع کړی دی او په کولو سره یې ورته د دوزخ او سخت عذاب خبر ورکړی دی.

کله چې الله تعالی د حضرت ادمؑ د پیدا کولو اراده وکړه، له پرښتو څخه یې وپوښتل چې زه په ځمکه خپل خلیفه پیدا کول غواړم. پرښتو وویل، چې که چېرې دې انسان پیدا کړ، دوی به په ځمکه کې شر شدت کي او د یو بل وینه به تویوي، خو الله تعالی بیا هم د حضرت ادمؑ پیدا کول لازم وګڼل، ځکه چې د ځمکې په سر د الله تعالی نایب ته ضرورت و، ځکه انسان په نورو مخلوقاتو غوره وګڼل شو.

هغه پرښتې، چې د ادم د پیدا کېدو مخالفت یې کاوه، الله تعالی په دې مجبوره کړې چې ادمؑ ته سجده وکړي، د سجدې کولو سربېره ادمؑ د پرښتو لومړنی استاد هم شو، ځکه چې الله تعالی له پرښتو نه د ځینو شیانو نومونه وپوښتل، هغوی خپله عاجزي وښوده، نو الله تعالی ادمؑ ته وفرمایل، چې دغه ټول شیان چې تاته یاد دي، پرښتو ته وروښایه. ادمؑ ورته هغه ټول نومونه وروښودل، ځکه خو انسان اشرف المخلوقات شو. انسان د نړۍ پرمخ د الله تالی نایب دی او د هغه څه دنده ورپه غاړه شوې ده، کوم چې د کاینا تو د بقا او وجود لپاره ضروري وي. انسان دنده لري، چې دروغ، قتل، حرام، غلا، دوکه، بد کردار او هر هغه کار چې د کاینا تو او د کاینا تو پرمخ د موجودو موجداتو د زیان لامل ګرځي، ځان وساتي او همدغه کردارونه دي چې انسان د نورو موجوداتو فرمان روا جوړوي او د شرف درجه ورکوي.

سوال پیدا کېږي، چې هر بني نوع انسان اشرف المخلوقات دی او که نه هغه خلک، چې شریف کردار او شریف خاصیتونه لري؟ د الهي امر منونکي انسانان شریف او سرغړوونکي یې شریف نه دي او څوک چې شریف نه وي، اشرف المخلوقات نه شو، ځکه چې دغه لقب شریفو خلکو ته ورکول کېږي. سره زر په نورو عناصرو باندې ځکه لوړ ګڼل کېږي، چې د سرو خاصیتونه د نورو عناصرو په پرتله ښه او د قدر وړ دي.

انسان هم د خپلو خواصو له مخې په نورو موجداتو باندې غوره دی، ګوندي، هډوکي، وینه او غوښه خو نور ځناور هم لري.

عقل یو هم له هغو خواصو نه دی، چې په نورو موجوداتو د برترۍ شکل جوړوي، خو سوال پیدا کېږي، هم دغه عقل انسان ته د نورو د تباهۍ او بربادۍ لارې هم ورښایي او که چېرې یو انسان د عقل په وسیله نورو موجوداتو ته نقصان ورسوي، آیا دغه هم په اشرف المخلوقاتو کې راځي؟.

نه اشرف المخلوقات هغه انسانان بلل کېږي، چې د خیر او شر ترمنځ توپیر کولای شي او د شر پرځای خیر لټوي، ځکه چې اشرف د شریف نه اخیستل شوی او شریف د شرافت نه ډک خاصیتونه لري.

مخکې ذکر شوه، چې صرف کردار انسان ته د شرافت درجه ورکوي، ګوندي غوښه هډوکي او وینه خو د نورو ځناورو وجودونه هم تشکیلوي. لنډه دا چې د کاینا تو پرمخ د خیر لټول د نورو انسانانو د بقا او سالم حیات فکر ساتل، د اشرف المخلوقات خاصیت غوره کوي، نو اوس تاسو پرېکړه وکړئ چې آیا په نننۍ نړۍ کې انسانان که ځناور ډېر دي؟ ځکه نننۍ دنیا په هغه معیارونو او تول پوره ده، کوم معیارونه او تول چې د هغوی لپاره الله تعالی غوره کړي ول.

آیا نننۍ دنیا چې ځینې لا ځان ته پخپله Social خلک وایي، د اشرف المخلوقاتو په صف کې ودرولی شو؟ دوی نورو انسانانو ته تکلیف او ضرر زیات رسوي او که نه هغوی ته ارام ورکوي؟

آیا دوی د نورو وحشي حیوانانو سره بدلون لري، آیا نننۍ دنیا د ګوتو د شمېر نه علاوه نور په دې تول پوره دي، چې اشرف المخلوقات وبلل شي؟

آیا د نننۍ دنیا اور بلونکې یا د لومړي، دویم او دریم نړۍ والو جنګونو عاملینو ته شریف خلک ویلای شو؟

آیا هغوی یاد دوی په اشرف المخلوقاتو کې راتلای شي، ځکه ویلای شو چې نننی انسان اشرف المخلوقات نه، بلکې شریر المخلوقات دی او بس.

***

ډاکتر کبیر ستوري

د خپلو لیکنو په هینداره کې

لایق زاده لایق

موږ چې کله د پښتون قام د تاریخ په خوړو ورو پاڼو نظر اچوو، نو دا خبره په هر قدم مخې ته راځي، چې دا قام د حالاتو د لاسه همېشه ځپل شوی دی او د وخت استعماري قوتونو کله هم یوځای کېدو ته نه دی پرېښی. هم ددغه قوتونو د لاسه لا ترننه د پښتون قامي وجود تاله واله پروت دی، په یو کور کې د یو بل نه پردي پردي دي، ځکه نو په اجتماعي توګه خپل تشخص نه لري. همېشه د "پردو" د ګټې دپاره د "خپلو" سوداګانې کوي. دې قوتونو د پښتون په اقتصاد هم پوره خېټه اچولې ده، چې له لامله یې پښتون وګړي په خپل کور کې بې کوره، په شته وسایلو کې په خېټه نهر او په وجود برېنډ دي.

دا احساس چې چا هم لرلی دی، نو د پښتون قامي وحدت د حصول لپاره یې هلې ځلې کړې دي. په دغه حساسو او روښن فکرانو مشرانو کې زموږ له سیاسي مبارزو سره سره زموږ د قام قبیلې اتلان هم شامل دي، چا چې د خپلو ځپلو او ژوبل ژوبل فکرونو د اظهار لپاره کله د شعر او کله د نثر لمن نیولې ده. د قلم دا خاوندان د هر چا نه لوی خلک دي، ځکه چې دوی ولس ته شعور او پوهه ورکړې. د خپل منزل لارو ورته په ګوته کوي، زه ګومان کوم که چېرې دا د قلم خاوندان نه وی، نو نن به نو د "میرویس" نیکه د قام نوم نه اخیستی کېده، نه به "لوی احمد شاه بابا" چاته یاد وو او نه په نږدې دور کې به چا د باچا خان نوم پېژندلی وای.

د خپل فکر او ځپل شوي سوچ په دغه قامي مبارزو کې یوه ستره او معتبره نامه د

ډاکتر کبیر ستوري هم ده. ستوری په یو وخت یو تکړه سیاسي مبارز او د یو قام پرست قلم څښتن و. د هغه په ذهن کې د قام والی مینه د هاغه وخت نه په غورځنګ وه، کله چې هغه د خپل کلي تنر (خاص کونړ) په سکول کې سبق ویلو. د هغه په سینه کې څو جذبې ناقراره وې او چې کله د افغانستان د دولت له خوا المان ته د سبق لپاره ولېږلی شو، نو له خپل سبق سره سره یې د خپلې سیاسي مبارزې ابتدا وکړه. هغه د خپلو پښتنو زلمو ټولګی راجوړ کړ او د ویده احساس د بېدارولو شعوري هڅې یې پیل کړې.

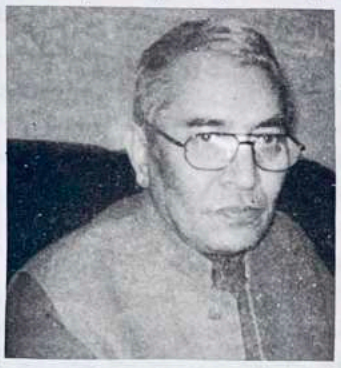

ډاکتر کبیر ستوری چې د پښتون فکر د روښانه کولو لپاره د قلم ژبې ته څه وسپارل، هغه هرڅه د ولس اجتماعي اثاثه ده.

پر ۱۹۷۶م کال ډاکتر کبیر ستوری د "سکروټه" په نامه د لومړی شعري ټولګې د چاپ عملي قدم پورته کړو. ددغه دور په شعرونو کې ډاکتر کبیر ستوري خپلو ځوانو جذبو له ځای ورکړو او د پښتون قام د خوشحالی لپاره یې د جمهوري اقدارو په پخلي زور راوړو.

ددې نه پس پر ۱۹۷۷م کال ډاکتر کبیر ستوري د "پښتونخوا" په نامه د خپلو هاغه مضمونونو یوه مجموعه راجوړه کړه، کوم چې هغوی په مختلفو وختونو کې لیکلي وو. دغه رنګ ډاکتر کبیر ستوری د یو لیکوال په حیثیت وپېژندل شو.

چونکه ډاکتر ستوری د ساه پوهنې په رموزو پوهه و او هم په دغه لاره کې یې Specialization کړی و، نو پر ۱۹۸۵م کال یې د "وېره" په نامه یو داسې کتاب ولیکلو، چې لاتراوسه بل کوم پښتون پوهاند دې موضوع ته پاملرنه نه ده کړې. په دې کتاب کې ډاکتر کبیر ستوري د هاغه انساني رویو په تول پوره څېړنه وکړه، د کومو په وجه چې د هغه په زړه او ذهن کې "وېره" راپیدا کېږي. دا کتاب څلور ځله چاپ [illegible]ور شو. ددې نه پس ډاکتر کبیر ستوري د نفیساتو په موضوع نور کتابونه هم ولیکل، "د هوښیارتیا د کولتوري د بنو تله"، "د هوښیارتیا تله (ساپوهنه)"، "ژبساپوهنه (ساپوهنه) او "د هوښیارتیا کولتوري بې پلوه تله" یې د یادونې وړ دي.

پر ۱۹۸۵م کال ډاکتر کبیر ستوري د خپل شعري سفر د وړاندې بوتلو په ترڅ کې خپله باقاعده شعري ټولګه "ژوندي خیالونه" چاپ ته وسپارله. په دې ټولګه کې د رومانیت، حماسیت سره د قوم پرستی

ټول احساسات ځای کړی شوی دی. د پښتو ادب یو ډېر لوی او معتبر نوم ښاغلی اجمل خټک د ډاکتر کبیر ستوري ددې کتاب په اړه وایي:

"زموږ د مسافر ستوري دا کلام "ژوندي خیالونه" په پښتو ژبه د پښتنې وینې او مینې، د پښتنو د تننې او پرونې زخمونو او سباني ارمانونو او پښتونولی د ژوند او مستقبل د پسرلي وړمې دي".

"ژوندي خیالونه" د ډاکتر کبیر ستوري د هاغه جذبو ترجماني کوي، په کوم کې چې د قام پرستو مشرانو سره د سوچه مینې او په خصوصي توګه له باچا خان سره د عقیدت نېغ په نېغه اظهار شوی دی او چې کله کبیر ستوری ددغه قامي مبارزو په هلو ځلو کې صداقت محسوس کړی دی، نو د خپل امید اظهار ته یې داسې ژبه ورکړې ده:

ملي غرور او حس د پښتونوالي ژوندی شوی
غوټۍ د ارمانونو غوټۍ شوي دي غوړېږي
د خپل لیک په هینداره کې کبیر ستوري
کله هم د مایوسی خبره نه ده کړې، هغه تل د امید د پسرلو خبرې کړي دي او هم دغه اظهار کبیر ستوري ته په ادبي حلقو کې عظمت وربښلی دی.

پر ۱۹۹۹م کال د ډاکتر کبیر ستوري بله شعري مجموعه "د قلم توره" تر عنوان لاندې چاپ شوه. دا ټولګه د ژوندي خیالونو او سکروټې تسلسل دی، چې ورکې د خپلې خاورې، خپل هېواد او له خپل قام سره د مینې ټولې جذبې موجودې دي. ډاکتر ستوري دا عملاً ثابته کړې ده، چې د قلم زور، د قلم قوت د توپ تفنګ نه زیات دی او هغه په دې اساس، چې قلم ذهنونه او فکرونه بدلوي. په پښتنه سیمه کې چې نن کوم حالات په تېرزی سره بدلېږي، کبیر ستوري دا احساس په خپل دغه ټولګه کې ډېر کاله پخوا کړی دی.

دا امن له خاطره دا وېش نور نه پاتې کېږي
دا واړه پښتانه به یو مرکز باندې ټولېږي

د ډاکتر کبیر ستوري یوه بله شعري ټولګه د "سندریز پېغام" په نوم پر ۲۰۰۲م کال چاپ کړه. د شعر په دغه یون کې د ستوري صیب بنیادي غرض او بنیادي مرام د پښتون قام وحدت او یووالی دی. ددې ترڅنګه هغوی په خپل کنډواله وطن ساندې هم ویلې دي او په خپل خاص انداز یې د وطن ښاپستونه هم ستایلي دي. ددې باوجود، چې ستوري صیب په المان کې یو فعال او د سکون ژوند تېرولو، خو چې کومه مینه په انساني فطرت او جبلت کې ګډه وي، د هغې نه په یو حال انکار نشي کېدای. ښاغلی کبیر ستوری هم ددغه مینې اظهار د خپل ګران هېواد له ښاپستونو سره په جار کړی دی. "سندریز پېغام" د قومیت له جذبو سره سره د رومانیت اړخونه هم ډېر جوت لري. ښاغلی اباسین یوسفزی ددې ټولګې په اړوند لیکي:

"ډاکتر ستوری د خپلې ژبې داسې پتنګ دی، چې ددې د سرلوړی او پرمختیا لپاره د هېڅ قربانی نه مخ نه اړوي. ځان هم شته کول غواړي او قام هم. ددې ښاغلي هره موضوع د قامولی په رنګ کې رنګ ده، ځکه

موږ دا په ډاډ ویلی شو چې ستوری سوچه پښتون شاعر دی".

ددغه وینا په تناظر کې چې کله موږ د ډاکتر کبیر ستوري د "سندریز پېغام" جاج اخلو، نو ورکې ګڼ ثبوتونه مخ ته راځي.

چې د بخت ستوری مې د عشق اسمان کې وځلېدو
خدایږو د کلي لوی وړو راته دعا کړې ده
او د سوچه قاموالي دا ثبوت یې څومره د خوندور دی:

پښتنې مور پیو کې ځواک د قربانی راکړی
د قام وطن او د پښتو نه سپېلنی یمه زه
د سندریز پېغام ډېرې نغمې د موسیقی
له اهنګونو سره په ټوله پښتونخوا کې خورې شوي، کومو چې د ستوري د شعور او پوهې ځلا لا پسې زیاته کړه.

د سندریز پېغام نه پس پر ۲۰۰۴م کال د ډاکتر کبیر ستوري یوه بله شعري ټولګه "خوږې مسری" هم چاپ شوه، خو په داسې وخت کې مخ ته راغله، چې کبیر ستوری ونه لیدلی شوه او د هغې د چاپ نه مخکې یې د تل لپاره سترګې پټې کړې. نوموړی قام پرست او تنګیالی شاعر ښاغلی رحمت شاه سایل ددې کتاب په حواله لیکي:

"زه د یو وخت نه د ډاکتر صیب شعرونه ګورم، دده خیال غني دی، ځکه چې مطالعه یې ډېره ده او د هرې موضوع لپاره نقد علم لري. هم دغسې په دې کتاب (خوږې مسری) کې ډېر شعرونه داسې هم شته، چې زموږ د ژوند د پېښو او تجربو ترجماني کوي".

"خوږې مسری" هم لکه د کبیر ستوري د نورو شعري ټولګو د مینې، قام پرستی او ولسي شعور بېدارولو رنګونه لري. دا ځکه چې د هغه ټول ژوند د پښتون قام د خدمت او دوی ته د خپل منزل او مرام په ګوته کولو د مفهوم نه اخذ شوی و. هغه مبارز و او چونکه په بنیادي توګه د ساه پوهنې ماهر ډاکتر و، نو د خپل قام د فکر مکمله ترجماني یې کړې ده. د هغه په ساه پوهنه لیکلي ټول کتابونه، چې ورکې "خوب مانا" او نور یو شمېر شامل دي، د پښتو ژبې په لمن کې ډېره ګټوره اضافه ده. ستوري پښتو ته ژوند وبښلو او پښتون قام هغه ته په مرګ او ژوند دواړو احترام ورکړو. راتلونکي وختونه به د خدای بښلي کبیر ستوري د عظمت نوره ګواهي کوي. هغه له یو شاعر سره سره یو ښه او مینه ناک انسان هم و، هغه اوس د ټولې پښتونخوا د تاریخ یو نه هېرېدونکی او نه بېلېدونکی باب دی. هغه اوس زموږ د ټولو دی، د ه[illegible] افکار د پښتنو لپاره مشالونه دي، چې د "وحدت" د لارې لټون پرې کېدای شي. زه به خپله دغه لیکنه په دې شعرونو راټوله کړم، چې:

هغه د ژوند د رڼاګانو د اسمان ستوری
هغه د مینې محبت د دبستان ستوری
هغه په خپلو مینه والو باندې ګران ستوری

د یو پښتون د خیال او فکر نه وتلی نشي
دا حقیقت دی چې له چا نه هېرېدلی نشي

***

د خوشال خان خټک سړیتوب (شخصیت)

د ساپوهنې په رڼا کې

ډاکتر کبیر ستوري (نېټه: ۲۳ جون ۲۰۰۱)

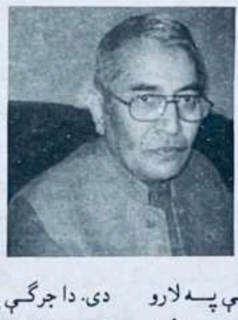

خوشال خان یوه ستره معنوي شتمني ده، د ګڼ شمېر پوهنو دڅېړنې په زړه پورې موضوع جوړوي او هره پوهنه پخپلو ځانګړیو لارو (Methode) ددې شتمنۍ له مختلفو اړخونو څخه ملغلرې راوباسي. موږ ددې شتمنۍ انګړ ته د ساپوهنې په لارو (طریقو، میتودو) ورننوځو او ددې هڅه کوو، چې د خوشال خان د سړیتوب ځینې لړونه راوسپړو.

د هر انسان سړیتوب د هغه ټولنې د اغېزې د لاندې په کومه کې، چې پیدا شوی وي، وده کوي. د خوشال خان د ژوند ډیوه په پښتونخوا کې بله شوې ده، له دې کبله پښتني ټولنې ته لنډ نظر اچول ضروري دي.

پښتني ټولنه یو موړ او بډای کولتور لري، چې پښتونولي نومېږي. د پښتونولۍ بنسټ د ولسي جرګو په یوه ډیموکراټیک (جمهوري) سیستم ولاړ دی. دا جرګې یو له بل څخه ناپېیلي او غیرې مرکزي بڼه لري. په جرګه کې لکه د ستېټ (State) په شان اجرایه، مقننه او عدلیه قوه راټوله شوې او خپلې پرېکړې د رایو په توافق سره کوي او د رایو په ډېره کي سره یې نه کوي.

دا ددې مانا لري، چې پښتنو کې د هر تن رایې ته ارزښت ورکول کېږي او

ځانګړی توب (انفرادیت) مهم رول لوبوي او له بلې خوا د پښتنو ژوند ټولنیز او ډله ییز دی.

د پښتنو کورنۍ د لویدیز د کورنیو په برخلاف غټې او ځو کوله (یا نسله) دي. کورنۍ د خېلونو، خېلونه د قبیلو او قبیلې له قام سره تړون لري. له دې کبله د پښتون پېژند (تشخص) پوړیز دی.

که څوک ووایي، چې زه مومند یا اپریدی یم، نور هرڅوک په دې پوهېږي چې پښتون دی، یانې د خېل یا قبیلې په پېژند (تشخص) کې د قام پېژند پروت دی.

همدغسې پښتو د یوې خوا د پښتنو ژبه او له بلې خوا یې بنسټي قانون (آیین) دی، چې د یو شمېر نرخونو یا دودونو چې هر پښتون یې پابند دی او ارزښتونو یا صفتونو څخه چې هر پښتون بایده دي، چې ولري جوړ شوی دی. د ځینو ارزښتونو یا صفتونو لومړنی توری یې په هغه تورو پیل کېږي، چې د پښتو او پښتون په لفظونو کې شته دی لکه: پت، ښېګړه، توره، وفا او ننګ.

د پښتو د ارزښتونو یا صفتونو پوله یواځې په دې تنګه نه ده، بلکې دا ارزښتونه زیات دي، خو دا ارزښتونه ژر یاد ته راځي. کله چې سړی د پښتو یا پښتون له لفظ سره مخامخ شي. میا سید رسول رسا په دې نښتون کې لیکي، چې:

"پښتو پښتانه خپلې ژبې ته وایي او پښتو پښتانه خپل ملي سیرت ته وایي. د دنیا په هېڅ قوم کې ملي ژبه د ملي سیرت په مانا کې نه استعمالېږي. دا امتیازي خصوصیت صرف د پښتو په کلمه کې دی. یانې فارسیوان دا نه وایي چې تا کې فارسي شته یا نشته. یا عرب دا نه وایي چې تا کې عربي شته یا نشته، انګرېزان دا نه وایي چې تا کې انګرېزي شته یا نشته. خو صرف پښتانه وایي چې تا کې پښتو شته یا نشته[1]."

په لنډو تورو سره پښتو د پښتنو قامي قانون (آیین) یا ژونددود (ضابطه حیات) دی. پښتو د ژبې په توګه هم زموږ د یوې څېړنې له مخې بې سارې توانمنه ده.

د پښتو ژبې د غږونو یا تورو شمېر، چې د ژبې د توان (ظرفیت) نښه ده، حتی د نړیوالو پر مختلفو ژبو لکه انګلیسي او الماني په پرتله زیات دي. که څه هم تراوسه پورې د پښتو ژبې ټولو ګړونو ته توري نه دي نیول شوي، خو د هغه تورو شمېر چې اوس د پښتو په عربي لیک دود یکارول کېږي. (۴۶) ته رسېږي او د پښتو په پخوانی میخي لیک (۳۷) توري تراوسه معلوم شوي دي[2].

حال دا چې د انګلیسي ژبې د تورو شمېر (۲٦) او د جرمني (الماني) ژبې د

تورو شمېر (۳۰) دی. په دې حساب پښتو د ژبې په توګه له انګلیسي او جرمني ژبو څخه زیات توان (ظرفیت) لري، یانې د ودې زیات قابلیت لري خو کار ورته نه دی شوی او د وییو (لغتونو) او نومونو ټولګه یې د انګلیسي (انګرېزي) او جرمني (الماني) ژبو په پرتله ډېره کمه ده[3].

ژبه نه یواځې د قامي پېژند (تشخص) نښه ده، بلکې له ټول ساوال (نفسي، روحي) ژوند سره ټینګه تړلې او د ساوال ژوند په وده کې کره برخه لري او هم د ساوال ژوند جوړښت او وده په ژبې پورې اغېزه لري او د ژبې څرنګوالی ټاکي. ژبه او ساوال ژوند یو له بل سره دوه اړخیزه اړیکې لري او یو له بل څخه بېلدای نشي. خپله سوچ (اند یا فکر) د ژبې یوه بڼه او څېره ده. "د ژبې په ډډ او وده سړی سم پوهېدلای نشي، که یې د نورو ساوالو (نفسي، روحي) پېښو او ځواکونو څخه په ناپېیلې توګه د اشارو یو سیستم وګڼي او یا یې د ګوښې او ځانګړي توان نښه لکه د پوهېدلو او پوهولو (مفاهمې) اله وبولي[4]."

که پورتنی متن راغونډ کړو، په پښتني ټولنه کې د ځانګړتوب او ډله ییز توب ترمنځ او همدغسې د خېل، قبیلې او قام ترمنځ آزادي او تړون شته دی او هم پښتو د پښتنو ژبه او قانون دی.

په ساپوهنه کې د انسان د سړیتوب (شخصیت) د لړونو د معلومولو لپاره مختلفې تلې او لارې (طریقې یا میتودونه) شته دي، موږ د رول د راسپړېدلو (تحلیل) په لاره د خوشال خان د سړیتوب لړونه راپه ګوته کوو.

په پښتني ټولنه کې د یوه تن مقام د پښتو، مټ، مال او پوهې (تجربه، هوښیارتیا او علمیت) له مخې ټاکل کېږي. مشر ته درناوی په پښتني ټولنه کې د همدې اصول یانې پوهې په بنسټ دی، چې تجربه یې زیاته وي.

ددې څلورو توکونو (عناصرو) اندازه او ترکیب په پښتني ټولنه کې د انسان رول او مقام راپه ګوته کوي، چې د سړیتوب (شخصیت) هېنداره ده. هر څومره چې سړیتوب کې پښتو زیاته وي، هغومره قامي (ملي) سړیتوب دی.

خوشال خان د پښتو ژبې وتلی شاعر دی او د شعر تومنه (خمیره) په لاشعور کې له سرته نارسېدلو هیلو څخه جوړېږي، چې د تخیل، سوچ او احساساتو په مرسته سره د الفاظو په تنظیم شوي رنګ کې ټولنې ته وړاندې کېږي. لاشعور د سړیتوب یا شخصیت خوځونکې قوه ده. هر شاعر پخپل شعر کې د ګل یا بلبل تندارچي او یا د یوې ډلې، قبیلې، قام او یا کومې نظریې د نماینده په توګه رول لوبوي. هر شاعر

ځانته موضوع لري، ي دا موضوع خاصه یا عامه کېدای شي او کوم شعرونه چې موضوع نه لري، نو هاغه شعر د شعر لپاره دی او پخپله موضوع ده.

موږ د خوشال خان رول د هغه په یو شمېر شعرونو کې راپه ګوته کوو.

خوشال خان وایي:

زه خوشال د شهباز خان یم
چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان د یحیی خان و
چې بل نه و هسې ځوان
یحیی خان د اکوړي و
چې په توره شو سلطان
د هجرت زر دوه ویشت سن و
چې زه راغلم په جهان
هغه کال پوره پنځوس و
چې شهید شو شهباز خان
د هغه دور باچا و
قدردانه شاجهان
د پلار ځای یې ماته راکړ
په ولس شوم حکمران
که د تورې که دور کړې
هېڅ مې پرې نښود ارمان
لکه خرڅ مې د بابا و
زما لاو دو چنداو
واړه دېرش زره خټک دي
درست زما و په فرمان
درست خټک زما په دوړ
نامور شو په دوران

او په بل ځای کې وایي:

زه د یوسفزي په ځان زهر وم قاتل!
بل مقصد مې نه و په خدمت کې د مغول.

په دې بیتونو کې خوشال خان د خټکو د قبیلې د مشر رول لوبوي، چې د پلار نیکه نه ورته میراث پاتې دی او د مغولو د باچا شاجهان سره د خپلې کورنۍ او ځان اړیکې راښایي او وایي، چې دا اړیکې ددې لپاره وې چې یوسفزو ته زه زهر قاتل وم.

د خوشال خان اړیکې بیا له مغولو سره خرابېږي، د مغولو له خوا بندي کېږي او له بند څخه وروسته د مغولو د منصب نه لاس اخلي او وایي:

د مغول منصب مې پرېښود هسې خوښ یم
لکه خلاص له لویه بنده بندیوان شي
ازادي تر باچاهي لا تېرې که
چې د بل د حکم لاندې شي زندان شي

بیا د قام د مشر په رول کې ډګر ته راوځي او وایي:

درست پښتون د قندهاره تر اټکه
سره یو د ننګ په کار پټ او اشکار

په یو بل شعر کې وایي:

هره چار د پښتانه تر مغول ښه ده
اتفاق ورڅخه نشته ډېر ارمان

د بهلول او د شیر شاه خبرې اورم
چې په هند کې پښتانه وو بادشاهان
شپږ اوه پېړۍ یې هسې بادشاهي وه
چې په دوی پوره درست خلق و حیران
که توفیق د اتفاق پښتانه مومي
زوړ خوشال به دوباره شي په دا ځوان.

په دې شعر کې خوشال خان پښتانه او مغول سره پرتله کوي، د پښتنو هر کار د مغول نه ښه ګڼي او د پښتنو د لودي او سوري قبیلو باچاهانو ته ګوته نیسي، چې په هند یې ډېره موده حکومت کړی، یانې پښتون قام خو لا څه کوې، چې قبیلې یې د حکومت کولو جوګه وې.

د خوشال خان په وخت کې د قبیلوي سوچ او احساس پله که څه هم د قامي سوچ تصور پکې پروت و، خپله د قامي سوچ او احساس له پلې څخه درنه وه.

خوشال خان قامي سوچ ته پاملرنه وکړه او پښتو یې له مځ یانې قبیلې او مال څخه مخکې کړه او په دې توګه یې د ټول پښتون یا قامي وحدت نظریې ته ژوند وباښه او د قامي سوچ او احساس پله یې له قبیلوي سوچ او احساس څخه درنه کړه.

لکه د پورتنیو شعرونو په شان خوشال خان پخپلو نورو شعرونو کې هم د قامي مشر په رول کې د پښتني ټولنې نیمګړتیا او بې اتفاقۍ راپه ګوته کوي او د بې اتفاقۍ د منځه وړلو لپاره د پښتو په ارزښتونو ټینګار کوي او وایي:

په بل غشي ټوپک هېڅ ویشتلی نه یم
که ویشتلی یم خو بیا په خپل ټوپک یم

په بل ځای کې وایي:

سر دې درومي مال دې درومي پت دې نه ځي
د سړي د چارې کل خوبي په پت ده

د خوشال خان دا پورتنی شعر په عملي تجربو ولاړ دی او د پښتني ټولنې حقیقي تصویر دی. پښتانه تل پخپل ټوپک ویشتل شوي، پښتانه پردو نه دي ټکولي، بلکې له پښتو څخه پردي شوي پښتون ټکولي دي او یا هغه پښتون، چې له پښتو یا پت څخه چې د پښتو برخه ده، مال ته یې امتیاز ورکړی او د مال لپاره د پردو غېږ ته تللي دي.

د خوشال خان نبوغ په دې کې پروت دی، چې د خپلې کورنۍ او قبیلې له اغیزې څخه یې ځان خلاص کړ او د ټول پښتون سوچ یې خپل کړ او قامي ګټې یې د وخت د سوچ او اند په برخلاف د قبیلې، خېل او کورنۍ له ګټو څخه درنې کړې. پښتو کول یې له پښتو ویلو او لیکلو سره یوځای مخ په وړاندې بوتلل. له دې کبله د توري، چې د پښتو کولو پورې اړه لري او قلم خاوند ګڼل کېږي، چې د پښتو ویلو او لیکلو پورې اړه لري، چې د یوه بشپړ پښتون نښه ده.

د خوشال خان پوهه هم بې سارې ده، ده فلسفي، اخلاقي، دیني، تاریخي، ادبي او سیاسي مطالب پخپلو شعرونو کې رانغښتي دي او په هره برخه کې یې اوچت استعداد راپه ګوته کېږي.

خوشال خان د سرېتوب د ودې په جګ پړاو کې د خپلې پوهې په رڼا کې پښتو ته له مال او مځ څخه اوچت ځای ورکړی دی، له دې کبله ورته د پښتون د قامي وحدت د نظریې پلار ویلای شو.

لنډه دا چې خوشال خان یو ډېر اړخیزه سرېتوب (شخصیت) دی، چې د پوهې پلوشې یې نه یوازې پښتونخوا بلکې نړۍ هم روښانوي. دا ډول سرېتوبونه د خپلې لوړې معنوي شتمنۍ له کبله ابدي ژوندي وي.

له خوشال خان څخه وروسته د باچا خان د سولې فلسفې د پښتون قامي وحدت ته ژوند ورووباښه.

په اوسني وخت کې قامي سوچ او احساس په پښتنو کې ژوندی شوی دی. د پښتون/افغان قامي جرګه کې، چې د تنګیالي مشر خان لالا محمد افضل خان په زیار سره د پښتونخوا په پېښور کې د دوه زرم کال په ۱۴ او ۱۵ نومبر جوړه شوې وه، ټول پښتانه قامي مشران د پښتنو په نوي تاریخ کې د لومړي ځل لپاره په یوه تغر راټول شول او دا احساس یې د مېنځه یووړو، چې پښتانه اتفاق کولای نشي. دې جرګې د پښتون د قامي وحدت پرېکړه وکړه او د یو شمېر غوښتنو سربېره یې دا قرارداد پاس کړ، چې "پښتون یو غاصب وېشلی دی، د غاصب عمل قانوني حیثیت نه لري. قامي یووالی پښتون/افغان قوم حق دی. دا چې کله او څنګه به حاصلېږي، وخت به خپله ددې حل راوکاږي. د پښتون/افغان قامي وحدت د هېچا په ضد نه دی، دا د یوه تاریخي حقیقت پېژندل او په سیمه کې د امن لپاره ضروري دی."

اوس نو دا د هر پښتون دنده او ذمه واري ده، چې د پښتون/افغان قومي جرګې ددې پرېکړې د عملي کولو لپاره له خپل وس سره سم هلې ځلې وکړي.

***

اخستونځي:

۱_ میا سید رسول رسا: په "ارمغان خوشحال" کې یونیورسټۍ بک ایجنسي، خیبر بازار پېښور، بې کاله.

۲_ ظریف پوهاند ډاکتر ګل جانان: "پښتو میخمري دیبونه ۲۵۰ کاله پخوا" چاپ، رحمت پرنټینګ پریس پېښور، ۱۹۹۴ع کال.

۳_ کبیر ستوری: "ژبپوهنه" خپرونکی د پښتونخوا د پوهنې دېره پېښور، نومبر ۲۰۰۰.

۴_ Salber W. : Die Entwicklung der sprache in Handbuch der Psychologie Bd 3. Verl. Hogrefe Gottingen 1958.

ځلنده ستوری
د یوویشتمې صدۍ

سل دې ومره
خو د سلو سردار دې مه مره

شبیر درانی

زموږ د سلو سردار ډاکټر کبیر ستوری زموږ سره د وجود رشته ختمه کړه او د ګردې نړۍ پښتانه لیکوال یې یتیمان کړل. تاریخي تجربو د لر او بر کلک تړون او پخه ورورولي ثابته کړې ده.

سامراجي لښکر، چې کله په ۱۸۵۰ء کې په بهادرخېلو او وزیرستان په ۱۸۵۳ء کې په اپریدو په ۱۸۵۵ کې په اکاخېلو په ۱۸۵۹ء کې په کرما او په ۱۸٦۰ کې په محسودو حمله وکړه؛

نو د ټولو ختیځو او جنوبي صوبو افغانانو د خپلو قبایلو ورونو سره په پوره اتفاق او ورورولۍ د سامراج مقابله کړې او دوی سره په یو سنګر او یو مورچل جنګېدلي وو. دغه رنګ، چې سامراجي لښکر د نومبر په یوویشتمه نېټه ۱۸۷۸ء کې د جنرل سر سمونیل براؤن او جنرال ماد په مشرۍ کې په خیبر دره برید وکړ؛ نو د جلال اباد او لغمان ټول غیرتي پښتانه د عصمت الله خان کاکا په مشرۍ کې سامراجي لښکر ته فولادي دیوال شو او جنرال سرسمونیل براؤن او جنرال ماد یې سره د لوی لښکر په تېښته مجبور کړل.

ولې د ۱۹۷۸ء نه پس د ډالرو بوي نه یوازې د لر او بر کلک تړون ختم کړ،

بلکې د خیبر او هندوکش پښتانه یې د یو بل دښمنان هم کړل او هر وخت د یو بل وینو ته تږي ناست وي. سامراجي طاقتونه پخوا زمانه کې هم زموږ په مشرانو دا رنګه حربې استعمال کړې وې ولې هغوی د سرامراج په درشل د سر ټیټول نه په دار ته ختل غوره ګڼلي وو او دا هم هغه قومي جذبه او خوداري ده، چې د صدو تیرو باوجود هغه ستر ملي اتلان نن هم ژوندي دي او د ګردې نړۍ پښتانه ورباندې فخر کوي.

هغه ایمل خان دریاخان دي او که فرید هوتک صادق هغه مرزا علي دی که پیرروښان یا میرویس خان هغه حاجي صیب ترنګزی دی که احمدشاه ابدالي هغه خان عبدالصمدخان اڅکزی دی او که عبدالعظم یا عبدالحمید بابا هغه خوشال خان خټک او ملنګ جان دي او که عبدالاکبر خان اکبر یا حاجي محمد امین ماسټر کریم او فضل رحیم ساقي دی او که رحیم شاه رحیم هغه خان عبدالولي خان دی او که فخر افغان باچاخان بابا دی. ملي اتلانو خپل ذاتي مفادونه په قومي مفادونو قربان کړي وو او کوم خلق، چې خپل ذاتي خواهشات په قومي خواهشاتو قربان کړي؛ نو هغوی تاریخ تر قیامته ژوندي ساتي او فخر ورباندې کوي.

ډاکټر کبیر ستوری هم په دغه اتلانو کې شمېر دی، ځکه چې هغه د خپل ژوند دوه څلوېښت قیمتي کلونه د پښتنو ادب او قومي وحدت ناوې ته کالي کړل. لوستونکي به دلته خامخا وایي، چې ډاکټر صیب؛ خو زموږ سره د دوه شپیتو کلو په عمر کې د وجود رشته ختمه کړې وه او درانې دوه څلوېښت لیکي؛ نو زه د ډاکټر صیب د ذاتي نه ادبي عمر خبره کوم.

د ډاکټر کبیر ستوري ټوله شاعري د پښتو پښتون او پښتونولۍ [illegible]ل دایره کې چورلي. د ډاکټر صیب نظریه د لر او بر کلک تړون او پخه ورورولي ده. هغه د خان لالامحمد افضل خان د ترخ ملګری او د فخر افغان باچاخان بابا مرید وو.

د ۲۰۰٦ء کال په پښتون ولس ډېر دروند تیر شوی دی، دې خونړي کال یو اړخ ته زموږ نه د پښتو ادب ځلنده ستوری ډاکټر کبیر جدا کړو؛ نو بل اړخ ته یې د ستر ملي رهبر خان عبدالولي خان بابا د وجود رشته د پښتون ولس سره ختمه کړه د پښتونخوا ستر ملي اتلان

شاعران او ادیبان دې وربانـدې خپـل خاطر نه درنـوي. د رهبر تحریک خان عبدالولي خـان د مړینـې نـه پـس پښتون ولس بیا هم څه نه څه په خان لالا محمد افضل خان خپل زړونه تسلي کړي ولې د ډاکټر کبیر ستوري مرگ: خـو د گـردې نړۍ قوم پرست لیکوال ښځـې یتیمان کړل، ځکه چې ډاکټر صیب د پښتو ادب او قومي وحدت لپاره د لر او بر تر منځه د پـل پـه حیث وو مـوږ د لـرې پښتونخوا لیکوال چېرې دا خبره نـه ده محسـوس کـړې، چې گنـې ډاکټر کبیر د خیبر نه هندوکش بچـی دی. پـه خولـه: خـو هـر پښتون لیکوال او لیډر وایي، چې لر او بر یـو افغان: خـو پـه عمـل دا خبـره د اوبـو کربنه گڼـي. ولې ډاکټر کبیر ستوري لکه د احمدشاه ابدالي فخر افغان باچاخان بابا او خـان لالا محمد افضل خـان دا خبـره د کـاڼي کرښـه گڼلـه او هم دغه وجه وه، چې ډاکټر صیب خپـل تـول ژوند قـومي وحدت ته وقف کړی و.

ډاکټـر صـیب ډېـر نـازک دور کـې د پښتون ولس سره رشته ختمه کړه. پښتانه د تیرو دیرشو کلو نه د باردودو په ډیرۍ ژونـد کـوي د ۱۹۷۸ء نـه، چې ... د مذهب په نوم پـه ستره پښتونخوا کې کـوم اور بـل شـوی دی تراوسه اوونښت لکه پښتانه پـه دغـه اور کـې ایـره شـوي دي. دې اور نـه د وتـو صـرف او صـرف یـوه لاره ده او هغـه ده د قـومي وحـدت لاره او ډاکټـر کبیـر ستوري، چې د قومي وحدت لپاره د قلم په ذریعه کومه سترې کړې ده: نـو کـه مثال یې ناممکن نه دی: نو گران ضرور دی.

په سوله او ورورولی کې مې سرلاړ شي لاړ دې شي
د سـوچ پـه آزادی کـه مـې سـرلاړ شـي لاړ دې شـي
آزاد یـم پیـدا شـوی آزادي بانـدې مـې تنـگ دی
د قـوم پـه خپلـواکی کـه مې سـرلاړ شـي لاړ دې شـي
پښتو ته خدای پیدا کړم پښتونوالي مې ژوندون دی
د ژونـد پـه سـوکالی کـه مې سـرلاړ شـي لاړ دې شـي
د زړه د مینـې جـوش ځکـه سـتوی پـه جـار وایـي
د قـوم پـه قومولی کـه مې سـرلاړ شـي لاړ دې شـي

ډاکټـر صـیب د یوپښتمي صـدۍ قـوم پرسـته لیکـوال دی، هغـه خپـل قـوم د شونډو زلفو او رخسار بندي نـه دی ساتلی زه منم، چې ډېره یې ترېنه هم نـه ده کړې، ځکه چې دا څیزونه د شاعرۍ د مخ سره د حسن غمـي، د زنـې خالونـه، د شـونډو گلابونـه او د شـها د غـرور د نـازونو حیثیـت لـري. ددې نـه بغیـر شاعري داسې ښکاري لکـه د سـپوږمۍ نـه بغیـر اسمان. د بلبـل نـه بغیـر سپرلی د نسیم نـه بغیـر سحر د ساز نـه بغیـر رباب د خمار نـه بغیـر وصال یـا مابنام عـن دا، چـې د پـوزې نـه بغیـر پېغلـه: خـو اوسنی دور د عمـل دور دی. دا وخـت مـوږ ته د روماني نه قومي عشق ضرورت دی.

هـره څانگـه خپلـه اونـه کـې لـوېږي
چې لـه اونې څانگه غوځـه شي اوچېږي
عاقبـت یـې ورکېـده دي سـتوری وایـي
چې د خپـل کلتـور او ژبـې پـردې کېږي

د ډاکټر کبیـر سـتوري لـس کتابونـه مـا لوسـتي دي، چـې پـه هغـې کـې ژونـدي خیالونـه، د قلـم تـوره، خـوږې مـصرعې، سـندریزه پیغـام، د هوښـیارتیا تلـه، ژبـاپوهنه، د هوښیارتیا کلتـوري بـې پلـوه تلـه، وېره او د پیدایښتي ښو د هوښیارتیا تلـه شـامله ده. ولـې د لایـق زاده لایـق صـیب د وینـا لانـدې ډاکټـر صـیب د پنځوسو کتابونو څښتن دی.

ډاکټـر صـیب د پښتو ژبـې لـومړی لیکوال دی، چې د نفسیاتو په موضوع یې په خپله ژبه پښتو کې څلور کتابونه چاپ دي. د کومـو، چـې پـه انگریـزي او جرمنـي ژبه کې ترجمه هم شوې ده، ډاکټر صیب خـان د شـاعرۍ د قایـدو بنـدي نـه دی سـاتلی او هـم دا خبـره د ډاکټـر صـیب د شـاعرۍ خونـد کـې لا زیـات والـی پیـدا کـوي. د هغـوی زړه کـې، چـې د پښتون ولـس او قـومي وحـدت لپـاره څـه راغلـي دي: نـو هغـه یـې د خپـل زړه نـه د قلـم پـه څوکـه کاغـذ تـه متقـل کـړي دي او د خپـل زړه بوجهـ یې سپک کړی دی.

ډاکټر صیب شاعري د خپل شهرت نـه قـومي وحـدت لپـاره کـړې ده. دغـه رنـگ شـاعري د سـتر ملـي اتـل فخـر افغـان باچاخـان بابـا ریښتونی عاشـق محتـرم شـاد محمـد میـرې صـیب هـم کـړې ده. ولـې د شـادمحمد میـړي د شـاعرۍ دور د ۱۹۳۰ء نـه تـر ۱۹۵۰ء دی: نـو دغـه وجـه ده، چـې د هغوی په لیکونو د انقلاب رنگ غلبه دی.

تـر هغـې بـه د پتنـگ غونـدې بلېږم
چې تر څـو د قوم په شمع جل بل نه یمه
زمـا یوېښت کالـه وشـو جېـل خانـه کـې
او ستړی شوی لا په جنگ او جدل نه یمه
شاد محمد به تر هغې په جېل کې پروت وي
چې تر څـو د قوم په وینو سول سول نه یمه

لفظونـه راغونـډول او د هغـې تـړون کـول څـه گـران کـار نـه دی: خـو دې تـه د لفظونـو جـادوگري ویلـی شـي او دا قـسمه شاعري، چې د گـرز گـروز سره راشي تول ملـک پـه سر واخلـي او پـه شل مینتـه کـې دننه دننه ختمه شي.

ولـې د ډاکټـر صـیب د شـاعرۍ مثـال د سـرو زرو دی پـه دې، چـې څـومره وخـت اوړي یـا تیرېږي: نـو هـومره قیمـت پورتـه کوي.

زه په حجره کې یم لوی شوی تنگ تکور خوښوم
د فـن پـه غیـږ کـې د ادب سیاسـت شـور خوښـوم
د بـل پـه متـو کـه لـوېږم هـډو لـوی دې نـه شـم
پـښتون زلمـی یـم زه د خپلـو متـو زور خوښـوم
د پردیـسي د ژونـد مـانۍ کـې گـلان کلـه کـرم
زه کبیـر سـتوری د وطـن دختـو کـور خوښـوم

ډاکټـر کبیـر سـتوری، چـې پـه شـپږم اپریـل ۱۹۴۲ کـې د کـونړ کلـي تنـر کـې د لعل محمدخان بابا کره سترگې غړولې وې پـه څلـورم اپریـل ۲۰۰٦ کـې څلـور شـپېتو کـالو پـه عمـر کـې زمـوږ سـره د وجـود رشـته ختمه کړه، اروا دې ښاد وي.

د پسرلي احساس

ډاکټر کبیر ستوري

پـه پـسرلي کـې د پـسرلي احساس هم پیـدا کېـږي، دا چـې د تـودوخې زیـاتوالی او د لمـر وړانگـې د انـسان پـه مغـزو کـې څـه پیـدا کـوي، د پـوهنې د څېړنـې یـوه موضوع ده.

کلـه چـې پـسرلی هېـواد تـه راشـي، نـو بیـا یـوازې مرغـۍ نـه چغېـږي، بلکـې پـه انسانانو کې هم د ژوند نوې سا غړېږي.

د پـسرلي دا احـساس یـازې پـه زړه او مغـز کـې پـروت نـه دی. پـه دې هکلـه د BoscGhun د Rugr د پوهنتـــــون نړیوال پېژنـدل شـوی اسـتاد بیـو ساپوه Onur Junturnun وایـي، چـې هـر څـه پـه سترگو کـې پیـل کېـږي. مـوږ پـه دې پـوهېږو چـې زمـوږ د سـترگو د لیـدلو برخـې دا تـوان لـري، چـې د رڼـا د توپیرونـو پتـه ولگـوي. د سـترگو د لیـدلو دا برخـه د ورځـې او د شـپې د تـال پـه انتظام کې مهم رول لوبـوي. دا تـال زمـوږ پـه ژونـد اغېـزه لـري. د ورځـې اوږدېدنـه چـې د سـترگو لـه لیـارې ثبـت کېـږي، د موسـم پـه دوران کـې رول لوبوي.

Sunturnun زیـاتوي، چـې پـه منځنـۍ توگـه پـه پـسرلي کـې لـه ژمـي څخـه ورځـې اوږدې وي او د ژوو یـا حېوانـاتو پـه تجربـو کـې ثابتـه شـوې ده چـې د پـسرلي او منـي موسـمونه پـرې اغېـزه لـري. ددې تجربـو پـه لـړ کـې سـړي تـه دا پتـه لگېـږي، چې پـسرلی او منـی د ژوو، حېوانـاتو د هـارمون پـه سیـستم بانـدې اغېزه لـري او د دمـاغ ډېـرې نـورې پېښې ددې موسمونو سره سمون خوري. پـه حېوانـاتو دا ډول تجربـې ډېـرې شـوي دي، چې نتیجې یـې د انـسانانو لپـاره هـم اعتبار لرلای شي.

د لمـر وړانگـې او تودوخـه د انـسانانو د هـارمونو پـه سیـستم اغېـزه لـري او د تـودوخې د زیـاتوالي لـه کبلـه ښـځې هـم نـرۍ جامې اغونـدي، چې وجود ته یې هوا پکـې ورسـېږي، چې دا بیا په سړو هم بل ډول اغېزه کوي.

پوهانـد Guntakun وایـي چـې دا خبره طبیعي ده چې پـه پـسرلي کـې هـوا گرمېـږي او خلـک هـم بـل ډول جـامې اغوندي، چې سترگو ته غذا ورکوي.

د پـسرلي د لمـر د رڼـا او تـودوخې لـه کبله سترگې په ښکلیو کې داسې ښځې شـي، چې زړه پـه درزا راولـي. د پوهانـد لپـاره دا یـواځې د تـودوخې د تنظیمولـو یوه پوښتنه ده.

Guntakun وایـي چـې دا امکـان لـري، چې مـوږ پـه ژمـي کـې ډېـره انـرژي کـاروو، چـې د وجـود حـرارت یـا تودوخـه او گرمـي ثابتـه وسـاتو. پـه پـسرلي کـې ښکاره خبره ده، چې د بهرني تـودوخي او د وجـود دننـي تـودوخي تـرمنځ تـوپیر ډېـر کـم وي. دا د دې مانـا لـري، چـې مـوږ ډېره انـرژي پـه اختیـار کـې لـرو. د اکثـره بیـو سـاپوهانو لپـاره ښـکلول د اضـافي انـرژۍ د وېـستلو مانـا لـري. خـو پوهانـد Guntakun وایـي، چـې پـه پـسرلي کـې پکـار نـه ده چې ښځې لـه سړو څخه جگ انتظارونـه وکـړي. ځکـه چـې دی پـه دې کـې شـک گڼـي چـې دا اضـافي انـرژي واقعاً د ډېـر او غـټ فعالیـت سـبب گرځـي. کېدای شي چې اکثره وخت دا د غـوړ پـه جمع کولو کې په کار واچول شي او ددې انرژۍ په اثر فعالیت منځ ته رانه شي.

***

مرکه کوونکی: لایق زاده لایق

په هاغه چا مئین یم څوک چې ما سره مینه کوي

د پښتو ژبې له نومورې او پیاوړي هنرمند بختیار خټک سره د هغه د ژوند او فن په اړه خبرې

د پښتونخوا په خوره دشته کې چې کله د "یاقربان" اواز پورته شوی دی، نو له ځان سره یې د ډېرو زړونو تارونه چېړلي دي او بیا په دغه "یاقربان" کې هر چا د خپلو ارمانونو لټون کړی دی. په دغه "یاقربان" کې هر چا.... د خپلې مینې احساساتو له خپله خپله نامه ورکړې ده او هم دغه "یکه زار" دی دغه "یاقربان" دی، چې د هغې د پښتو شاعرۍ ابتداء کېږي.

دا صنف، دا ټپه، دا لنډۍ، دا مصرعه زموږ د ادب د ټولو نه لرغونی صنف دی او د لرغونتیا باوجود یې په خپله لمن کې په خپله سینه کې د ژوند ټول رنګونه راغونډ کړي دي. که چا د جدایۍ ساندې ویلې دي او که چا د خوشحالۍ اظهار کړی دی، که چا د وطن د ننګ خبره کړې ده او که چا د خپلې ساده مینې ساده ښایستونه شمار کړي دي، نو ددغه ټولو جذبو ابتداء یې هم د "یاقربان" نه کړې ده.

د پښتو موسیقۍ ابتداء که په زرګونو کاله پخوا شوې ده، خو چې کله موږ د اوازونو او آهنګونو د ایجاد ډنګ خبره کوو، نو دا د ګوهر بیګم (کلکته والی) له نوم څخه پیل کېږي، چې د نولسمې پېړۍ په وروستیو کلونو کې یې لومړۍ پښتو سندره ویلې ده او بیا چې څنګه وخت

اړخونه بدل کړي، بې شمېره هنرمندانو د یا قربان ویلو سره د ژوند تال له جوتې ورکړي، نو څو کاله مخکې د ستر خوشال بابا د یو لمسي هم زړه راډک شو، نو د ډېر زغم باوجود د کور د ډېرو قدغنونو باوجود یې د زړه د تل نه "یا قربان" ووی.

لایق زاده لایق له بختیار خټک سره د مرکې کولو پرمهال

دغه یا قربان دومره د ریښتینو جذبو ترجمان و، چې په ډېر لږ وخت کې هر چاته ورسېدو. د خوشال بابا لمسی یې د خټک نامې نه رابهر کړو او د ټول پښتون قام شریکه اثاثه یې کړه، چې نن پرې هر پښتون زلمی، هره پښتنه پېغله، هر پښتون ماشوم او له دې سره ټول د پګړي او دستار خاوندان او درنې پښتنې مېرمنې خپله خپله دعوی لري او په ډېر ویاړ دا وایي، چې دا د خوشال بابا لمسی "زموږ" دی.

د دومره نازونو څښتن نن زموږ سره مېلمه دی. دا مېلمه زلمی هنرمند، په رنګ او خوی ښاپسته ښاغلی بختیار خټک دی. راځئ چې په تاسو یې وپېژنو.

پوښتنه: بختیار خټک صیب! ستړی مه شې، موږ په دې خوشحاله یو چې د لرو بر په دې نماینده مجله (ستوري) کې موږ سره خپله مینه شریکوئ

ځواب: یوه نړۍ مننه لایق صیب! زه نن ډېر خوشحاله یم او ددې ګڼې د ټولو لوستونکیو او همکارانو مننه کوم، چې دې خصوصي ګڼې کې یې ماته د څه ویلو موقع راکړه.

پوښتنه: څه در ته ووایم بختیار که خټک؟

ځواب: (خندا).. زه په مینه باور لرم، چې څه راته په مینه وایي، په ما خواږه لګي.

پوښتنه: ښه نو خټک صیب، لږ په خپلو مینه والو ځان وپېژنئ، بیا به نورې خبرې کوو

ځواب: پېژندګلوي مې دا ده، چې زما تعلق د نوښار د ضلعې له یو ورکوټي تاریخي کلي خورد علاقې خټک کلي سره دی. دا کلی د نوښار په لار د لوی سړک پر غا پروت دی. زما بابا حاجي غلام محمد خان نومېده او زه په دې ډېر ویاړ کوم، چې زما بابا ماله ډېره حوصله ډېره مینه راکړې ده. د زېږېدنې نېټه مې ۲۳ دسمبر ۱۹۷۸ کال ده.

پوښتنه: ښه نو لکه اوس ایله د دېرشو کالو شوې؟

ځواب: (خندا) او لا ماشوم بچی یم.

پوښتنه: وړاندې؟

ځواب: (سنجیده) نو بیا لکه نورو ماشومانو مې په سکول کې داخله واخیسته. په کلاس کې د چا نه وروسته نه وم، خو چې کله به مې موسیقي اورېده، نو داسې څه چل به رابانديې کېده. د موسیقۍ هر سر به زما روح ناقراره کولو، زه پخپله نه پوهېدم چې دا کوم کیفیت دی چې زما په احساس لوبې کوي؟ خو بهرحال هم په دغه کیفیت کې ما خپل سبق شپاړسم ته راورسولو.

پوښتنه: بختیار صیب! خبره مو رالنډه کړه، دوه پوښتنې لږ وضاحت غواړي، لومړۍ دا چې تاسو به کوم اوازونه اورېدل؟ کوم فنکاران به مو په شوق اورېدل؟ او بله دا چې شاړسم مو په کوم مضمون کې پاس کړو

ځواب: (خندا) او.... ستاسو خبره سمه ده، دا وضاحت غواړي. فنکاران به لایق صیب ما ډېر اورېدل، خو په پیل کې به ما د مکېش د سندرو نه ډېر خوند اخیستو او بیا چې کله د پښتو موسیقۍ رجحانات بدل شول، نو ما د سردار علي ټکر ډېرې سندرې او نظمونه اورېدلي دي، خو په خصوصي توګه چې کله ما د هارون بادشاه د اورېدو نه پس له هغه سره نږدې نه ولیدل، نو زما دننه فنکار ته یوه لویه حوصله میلاو شوه، لکه چې باچا زما نه ورک و.

پوښتنه: او هاغه د سبق کیسه؟

ځواب: لایق صیب خو یوه خبره چې زه یې په ریکارډ راوستل غواړم، هغه دا ده چې زما یو ډېر درونډ ملګری د مینې کلي صوابۍ ښاغلی مهر خان خیدادخیل هاغه شخصیت دی، چې ماته یې د فن لار وښوده.

پوښتنه: نو ولې هغه موسیقار دی څه؟

ځواب: (خندا) موسیقار نه دی، زما دوست دی، زما یار دی. هغه له هارون بادشاه سره د وړاندې ناسته پاسته وه، نو هم د هغه د دوستۍ له لامله زه هارون باچا ته نږدې راغلم او بیا هم مهرخیدادخېل ماته حوصله راکوله. زما پخپل اواز دومره باور نه و، خو چې کله د ملګریو حوصله وي، نو بیا انسان ډېر څه کولای شي.

پوښتنه: عموماً چې کله فنکاران د شهرت

بام ته ورسي، نو بیا ترې "پرون" هېر وي، ستاسو اوس د مهرخېدادخېل سره اړیکه شته؟

ځواب: (خندا) اړیکې؟... څه خبره کوئ تاسو لایق صیب! لا خو ماته د فن لوی مزل پاتې دی او مهر خان... زما سره په دې لاره کلک ملګری دی. داسې ووایم لایق صیب چې مهر خان د پرېښودو سړی نه دی کنه.

پوښتنه: (خندا) د نظره مه شې، د سبق کیسه په مېنځ کې پاتې شوه

ځواب: (سنجیده) او.. نو لایق صیب زموږ کورنۍ کاروبار کوي او هغه هم ټهیک ټهاک کاروبار. د الله تعالی فضل دی ژوند مو ډېر ښه دی، نو زما د مشرانو دا خواهش و چې زه دې هم کاروبار طرف ته راشم، ځکه نو ما په بزنس ایډمنسټرېشن کې شپاړسم پاس کړو، چې په عامه ژبه کې ورته M.B.A وایي. اول ما هم کاروبار ته لاس واچولو، خو زما "فنکار" ماله د هغې اجازه رانکړه او زه بیا هم دې لارې ته راغلم.

پوښتنه: بختیار خانه! دا خو ګران کار دی، زده کړه مو څنګه وکړه؟

ځواب: زه خیال کوم چې کله شوق وي، کله اراده وي نو بیا هېڅ ګران نه دي. ما چې چېرته چېرته هم د موسیقۍ استادان وموندل، څه نا څه مې ترې خپلې جولۍ ته راواچول او اوس ګوزاره کوم. دا نه وایم چې پوهېږم، خو بس کار روان دی.

پوښتنه: بختیار خانه! تاسو د کاروبار نه د فن لاره زیاته غوره وګڼله، دا راته ووایه چې "فن" تاسو له څه درکړل؟

ځواب: ډېر څه. لایق صیب! دومره ډېر څه چې ما تصور هم نه و کړی. د ملک دننه، د ملک نه بهر په نورو هېوادونو کې دومره زیاته مینه، دومره زیاته چې زما کله کله پخپل ځان باور نه راځي. زه چې کله هم اماراتو ته تلی یم... او لایق هم تاسو سره په لومړي ځل زما دا تجربه شوې وه، د هغې ورځ نه تراوسه پورې په ګلف کې زما دومره خواږه خواږه ملګري دي، چې که یو یادوم نو بل به خپه کېږي، خو جی لالا مې لالا دی.

پوښتنه: جی لالا څوک؟

ځواب: پس دا تاسو هم پېژنئ، چې ما ورته جی لالا ووی، نو پوه شه چې ډېر ښه ملګری دی.

پوښتنه: بختیار خانه! د ګلف نه علاوه تاسو نورو هېوادونو ته هم تللي یئ؟

ځواب: لایق صیب زه ملېشیاء ته هم تللی یم او لوی افغانستان ته هم. په ملېشیاء کې چې ماله پښتنو کوم قدر راکړی دی، نو زه وایم چې یا خالقه دا پښتانه نور هم دا رنګه او د دوی ترمېنځ مینې دا رفتار نور هم زیات کړه. په داسې موقعو سړي ته احساس کېږي، چې هو! موږ ټول د یو وجود اندامونه یو.

پوښتنه: او د افغانستان دوره؟

ځواب: سبحان الله، لایق صیب! سبحان الله، زه چېرته هم نشم هېرولای، هغه ورځې شپې چې کله ماته د افغانستان د دولت له خوا بلنه راکړی شوه او

زه له یو روحاني تړون سره هلته روان شوم نو زما سترګې د خپل وطن د هرې دښتې او هر ښکلي د لیدو لپاره ناقراره وې او چې کله مې له ولسمشر حامد کرزي سره لیده کاته وشو، نو هغه د ډېرې مینې نه په تندي ښکل کړم او لایق صیب ته یقین وکړه زما ټولې سندرې هغوی ته یادې وې. دغلته موږ ته ډېر عزت او درناوی راکړ شوی دی.

پوښتنه: دا راته ووایه چې په هېواد کې دننه مو په قامي کچه چېر ته د خپل فن ښکارونه کړې ده؟

ځواب: بالکل، زه د پاکستان د صدر په بلنه اسلام اباد ته تللی یم او هلته مې د قام اهمیت په ټاکلیو ورځو کې د خپل فن اظهار کړی دی او زبردست داد راته مېلاو شوی دی.

پوښتنه: دا خو په لږ عمر کې ډېر لوی سړی شوی یې؟

ځواب: (خندا) لایق صیب دا خو ستاسو د دعاګانو اثر دی.

پوښتنه: لږ ستاسو کورني ژوند ته راځو، تاسو واده کړی دی؟

ځواب: بالکل، د خدای پاک فضل دی د دوو زامنو پلار یم یو "خوشال خټک" او بل "تنګیال خټک" نومېږي.

پوښتنه: سبحان الله، نو څنګه واده دې په مینه کړی او که نه؟

ځواب: (خندا) نه، په مینه نه، د مور و پلار په خوښه، ځکه چې زموږ د کورنۍ خپل روایات او خپل اقدار دي، خو لایق صیب خبر یې، ما مینه د واده نه پس شروع کړه او څه درته ووایم دومره مینه، چې لېونی یې کړم.

پوښتنه: له چا سره؟ زه پوه نشوم؟

ځواب: د خپل د ژوند له ملګرې سره، د الله شکر دی لایق صیب... زه ډېر ډاډه او خوشحاله یم، ډېر زیات.

پوښتنه: نو دا چې دومره ډېر خلک درباندې نن مئین دي، خصوصاً ځینکۍ نو د خوشحال مور غوسه کېږي نه؟

ځواب: (خندا) هغه په ما پوهه ده، هغې ته پته ده چې زه د هغې یم او دا تماشې هسې فریب دي، دهوکه ده.

پوښتنه: څه مطلب؟ ته د خپلو مینه والو مینې ته فریب وایې؟

ځواب: (خندا) خدای مه که، نو یو حقیقت به منو هغه دا چې د شوبز مینې په شهرت تر حده پوره وي. چې کله د یو فنکار یو هنرمند نه وخت مخ واړوي، نو بیا دا د مئینانو سترګې هم بدلېږي. داسې ګڼ مثالونه شته، زه یې په تفصیل کې نه ځم. تاسو خبره کوئ.

پوښتنه: بختیار صیب! ستاسو د فن د اعتراف په توګه څه ایوارډونه، انعامونه؟

ځواب: ډېر لایق صیب ډېر زیات، چې ورکې ګلوبل ایوارډ، پاپولر سنګر ایوارډ، نقش ګر ایوارډ، امن ایوارډ، برج العرب ایوارډ او اوس اوس

مې د AVT خیبر لپاره د کوم سندریز پروګرام نغمې ریکارډ کړې وې، په هغه راته د بهترین اډیو سینګر پروډیوسر ایوارډ مېلاو شوی دی.

پوښتنه: یوه خبره بله کوم چې که تاته څوک ووایي چې د مینې تعریف وکړه ته به څه ووایې؟

ځواب: (خندا) "ځان"

پوښتنه: څه مطلب؟

ځواب: مطلب دا چې څوک تا سره مینه کوي، بس دغه د مینې اصل تعریف دی، چې څوک تاله مینه درکوي، نو په تعریف یې څۀ کوي؟

پوښتنه: دا راته ووایه چې تاسو صرف په پښتو کې نغمې وایئ او که نه په نورو ژبو کې مو هم کوشش کړی دی؟

ځواب: د خوند خبره دا ده چې ما پیل له اردو ژبې نه کړی و، خو چې کله پښتو ته راغلم، نو "خپلې مور پښتو" دروند کړم. اوس هم چې کله داسې محفل وي، چې ورکې څوک اردو اورېدل غواړي، نو زه ورته تیار یم.

پوښتنه: تاسو عموماً کوم ډول سندرې په مینه وایئ؟

ځواب: لایق صیب زه په فولک (ولسي) سندرو ډېر مئین یم، دغه ولسي سندرې راباندې ډېرې ښې لګي، ځکه نو خواهش مې دا وي چې هم خپل فولک په نوي انداز ووایم.

پوښتنه: ستاسو د خوښې خوراک لباس؟

ځواب: (خندا) هر ښۀ خوراک مې خوښ دی او په لباس کې مې خپله پښتنه جامه ډېره خوښه ده.

پوښتنه: له تا سره خو خبرې ډېرې کېدای شي، خو هغه د چا خبره په ډېرو لېوني خوشحال وي دا دومره خبرې درسره پوره وې، په اخره کې راته دا ووایه چې د ستوري مجلې لوستونکیو ته ستاسو مختصراً پیغام څه دی؟

ځواب: زما پیغام مینه ده، زما پیغام امن دی، زه دا غواړم چې د پښتون قام دا کور دې نور د نظره نشي. زموږ دا ځپلی ولس دې نور ونه زورېږي، ځکه چې ډېره وشوه او دا پیغام به هم ورکوم چې راځئ چې د علم او پوهې په کالو ځان ښاېسته کړو، ځکه چې بغېر د پوهې نه موږ د ژوند په لاره کله هم یون نشو کولای. په لنډو ټکو کې به دا هم ووایم، چې:

دا د مینې کور راباندې وران نکړي

ځئ چې د توپان لاسونه ونیسو.

_ بختیار خټک صیب! د ستوري مجلې ملګري ستاسو ددې دومره خوږو او په زړه پورې خبرو لپاره له تاسو مننه کوي

_ زه هم د ستوري مجلې د ټولو همکارانو او لایق صیب ستاسو د مینې یوه نړۍ مننه کوم، ډېره مننه.

***

ژب سیاست او ژب پلان

ډاکتر رحمت ربي زیرک یار

نتوخ:

"قوة الانسان فی عقله ولسانه" دژب پوهنې د ډاکتر اوستلر د پنډ کتاب سریزه په دغه عربي مقوله پیل شوې ده. Dr. Nicholas Ostler, Empires of the word: A language History. New York and London: Harper Perennil, .2006, (*)

"پښتو بابا" محمد ګل مومند د افغانستان هغه ولسي او فقیر وزیر و، چې د کابل د ښار د بریکوټ په سیمه کې یې په یو عادي ختین کرایي کور کې په اتیا کلنۍ کې ساه وختله (۱۳۴۳ لمریز، ۱۹۶۴ زیږیز کال) ۹هغه د ژبې په اهمیت پوهېده. د ټول افغان د پېژندلو (هویت) د ساتنې لپاره یې پښتو یو پوخ مورچل ګاڼه او له دې امله یې د ملي ژبې پښتو په تعمیم او ترویج ټینګار کاوه.

مفکر محمد ګل مومند په دې فکر کې و، چې د یوه ملت د ژبې لرئ او برئ د هغه د ژوند د بدمرغۍ او نېکمرغۍ سره تړاو لري.

که د یوه ملت ژبه د بل ملت ژبې ته مغلوبه شوه؛ نو مانا یې دا ده، چې په عین واکدارۍ کې بې واکه، په عین وطن کې به بې وطنه وي. په خپل وطن کې به غریب او پردېسي وي. خپل به ورته پردي شي، ځکه چې په نامه کې څه هم خپل وي؛ خو افکار، احساسات، اقوال، اعمال او افعال یې، غوښتنه، خواړه یې، څواک او ژوند یې بشپړ یا نیمګړی د پردي او د بل وي. دغه ملت ورځ په ورځ چوکېږي تر څو، چې محوه شي. په لنډ ډول ژبه د ملي موجودیت، هوساتوب او سعادت د لوړوالي او جګوالي سته ده. ددغه اهمیت له امله ژبه باید وساتله شي، وپالله شي، وروزوله شي، ارته

* _ ډاکتر اوستلر په شپږ وېشت ژبو پوهېږي او کتاب یې د نړۍ د غټو ژبو لومړی کتاب دی.

کړله شي، علمي شي، ادبي شي، په هر حیثیت سره د ملت د رستو اړینو ته ځواب ووایي.

د مفکر وزیر محمد ګل مومند په اند،

"یوه سړی خپل او د بل مال پېژني، غیرت، لوړهمت، روغه پوهه، عقل سلیم، دغه نه ښي او نه پرېږدي، چې څوک خپل مال خوشې کړي، چې وروست شي، ورته نقصان ورسي او خلک یې ښکار یا په غلا یوسي او کور ترېنه لاندې کړي".

(محمد ګل مومند، د پښتو ژبې لپاره یا پښتو صرف او نحوه، ۱۳۱۷ لمریز).

تر اوسه زموږ پوهه داده، چې انسان له بل هر ټولنیز موجود نه زیات سیاسي ژوی دی. په طبیعت کې هر شی ګټوره وظیفه لري او انسان یوازینی ژوی دی، چې طبیعت پرې د ورنا پیرزوینه کړې ده. که ژبه نه وای، فکر به یواځې وای. که ژبه نه وای، تاریخ به چېرې او څه وای، دا ژبه وه، چې تاریخ پکې خوندي شو او دا ژبه ده، چې فکر پکې څرګند شو.

د تاریخ یو پوهاند د استادانو په یوه غونډه کې ویلي و، چې تاریخ (جهاني او بنیادي دی): Universal and Basic. د ژبپوهنې یو استاد ورسره سر وخوځاوه: خو یوه پخه پوښتنه یې هم وروتوغوله: (بې له ژبې به تاریخ څنګه ثبت او تفسیر شي؟).

هو، په دې ظرفیت یا استعداد کې، چې ځان وپېژني او مجرد یانې Abstract فکر وکړي لږ تر لږه اسانتیا راوستلې ده. د ژبې منشا لا تر اوسه روښه نه ده معلومه؛ خو د لرغون پوهنې شواهد دې ته ګورته نیسي، چې د ژبې په واسطه پوهاوی Communication به نږدې دوه سوه زره (۲۰۰۰۰۰) کلونه وړاندې رامنځته شوی وي. ښایي له دې امله به ژبپوه روزین Rosen له نن نه شپږ کلونه وړاندې په زیږیز کال دوه زره دوه (۲۰۰۲) کې ویلي وي، چې (ژبه پیل دی او د هغه څه برخه ده، چې موږ څوک یو).

"Language is the beginning, it is part of who we are?". Quoted in Ralph W. Fasold and Jeff Conner-linton (eds.) An introduction to linguistic, 2006, pp. and 375.

له دې نه، چې ژبه پیل دی، سړی داسې هم پوهېدلی شي، چې ژبه نه یواځې د پوهاوي وسیله ده، بلکې د ځان پېژندنې او هویت منشا هم ده (د هغه څه برخه ده، چې موږ څوک یو).

که له یوې خوا ژبه لوښی (وسیله) ده د پوهاوي لپاره، نو له بلې خوا ژبه تړون دی او غوټه Tie ده د پېژاند (هویت) لپاره. ژبه له یوې بلې ځانګړتیا هم ځان نشي خلاصولی، هغه دا، چې له ژبې نه د ټولنیز توپیر او اتبار لوښی هو جوړېدلی شي ( ) Class differentiation. د ژبې د رسمي کېدنې یانې حکومتي کېدنې په عملیه کې د ټولنیز توپیر او ټولنیز مقم تومنه پرته ده. د بېلګې په ډول، سینګاپور یو کوچنی ښاري دولت دی، چې څلور نیم ملیون وګړي لري (۲۰۰۷) او څلور رسمي ژبې لري، انګریزي، ملای Malay ، ماندارین

(چینایي) او تمیل. هغه سینګاپوریان، چې په انګریزي ژبه کې لاس لري، عموماً په سیاست او اقتصاد کې د غټې برخې خاوندان دي.

"English-knowing bilinguals govern the county, walk the corridors of power, preside at boardroom meetings, teach in Schools, and rule in the courts of law". Anne Pakir at National University of Singapore, (Bilingual Education with English ad an official Language, social cultural implication, Georgetown University press. Georgetown Universityh Round Table on Languages and Linguistics, 1999, electronic version, pp. 341-349.

سره له دې، چې په سینګاپور کې چینایان ډېره کیان (۷۷ سلنې) دي ملای ژبه ددغه هېواد ملي ژبه ده، د سینګاپوریانو د پېژندلو (هویت) او احساس ژبه ده. د اسرائیلو د دولت په جوړولو (می ۱۹۴۸) او د ملي احساس په پیاوړي کولو کې د Hebrew یانې عبري ژبې راژوندي کولو revitalization او وطني کولو revernacularization ستر رول لوبولی دی او دعبري ژبې په ساتنه کې یهودي دین ستر رول لوبولی دی. د سینګاپور او اسرائیلو په ژب سیاست Language Policy به وروسته وغږېږم.

ملي او رسمي ژبه:

د ملي او رسمي ژبې تر منځ په توپیر کې پخپله د امریکې ستر څارنوال او د بندیانو د عذابونو یو غټ پلوي حقوقپوه البرتو ګونزالیس Gonzales ښکېل شوی و (۲۲ می ۲۰۰۴) اوس په امریکه کې ځینې خلک په دې پسې اړم شوي دي، چې انګریزي ژبه د اساسي قانون د تعدیل له لارې رسمي ژبه official Language کړي. د نورو هېوادونو د خلکو په شان، امریکایان ګڼ قومي نیکونه او ګڼ تاریخي احساس نلري. د ګڼ دین احساس هم پکې غښتلی نه دی، ښایي له دې امله د خپل پېژاند لپاره انګریزي ژبې ته مخ وراړوي. د امریکې ستر څارنوال ګونزالیس تېروت او په خپله توضیح کې یې ملي ژبه د رسمي ژبې په ځای وکاروله. ګونزالیس راپوترانو ته وویل، چې "ولسمشر اجورج ډبلیو بوش! هېڅکله ددې ملاتړ نه دی کړی، چې انګریزي دې ملي ژبه شي.

"He Never supported making English the National Language".

په همدې ورځ (۲۲ می ۲۰۰۴) لږ وروسته سپینې ماڼۍ خپل سپیناوی وکړ:

(The attorney general {Alberto Gonzales} got caught in a linguistic snare. He tool national language to mean what we describe as official language. We have no problem in identifying English, our common linguistic currency ad national language. White house spokesperson Dana Perino in "Adventure in Semantics: English is a national not official language, CBS News, electronic version, posted by Hillary profita (22 may 2006).

هغه ولس، چې خپل دولت یې نه وي جوړ کړی، رسمي ژبه نلري؛ خو په مقابل کې یې

ملي ژبه لري. که یو ولس د خپلواکۍ په ګټلو سره او دخپل دولت په جوړولو سره د رسمي ژبې وظیفه په غاړه اخلي. د بېلګې په ډول دوه هېوادونو ته ګوته نیسم:

د امریکې په اساسي قانون کې د ملي یا رسمي ژبې په هکله هېڅ نشته؛ خو د خپلواکۍ اعلامیه (جولاي ۱۷۷٦) او دوه اساسي قوانین یې په انګریزي ژبه لیکل شوي وو (د کنفډریشن مواد په نومبر ۱۷۷۷ کې او اساسي قانون، چې تر نن پورې چلېږي. په ۱۷۸۷ زېږیز کال کې). له دې امله انګریزي په امریکه کې طبعاً ملي او بالعمل رسمي ژبه ده بل مثال په افریقا کې د تازه جوړ شوي دولت دی. په ایریتریا Eritrea کې، چې نهه قومونه پکې ژوند کوي د یونیسیف UNICEF (۱۹۹۴).

د معلوماتو له مخې تیګریګنا Tigrigna قوم پکې تر ټولو ډېر وګړي لري؛ خو هلته د یوه قوم ژبه هم رسمي ژبه نه ده ګڼل شوې، ددې لپاره، چې د ژبو کړکیچ رامنځته نشي ددې په مقابل کې کیسواهیلي Kiswahili ددغه هېواد ملي ژبه منل شوې ده، دلیل یې دا دی، چې کیسواهیلي د خپلواکۍ په جګړې کې د سیاسي سروالې پتې د راشي درشي ژبه وه.

C.M. Rubagumya (ed.), 1990, quoted in "Multilingualism and National Building: Language and Education in Eritrea. By Chefena Hailemariam, Univresity of Asmara, Eritrea, sjaak Kroon, Tilburg University, Netherlands, and Joel Walters, Bar-Ilan University Israel-electronic version, pp. 475-493.

رسمي ژبه هغه ژبه ده، چې حکومت پرې چلېږي او په حکومت کې چلېږي. رسمي ژبه هغه ژبه ده، چې حکومت رسمي اعلان کړې وي، او یا یې عملاً د خپلو وظیفو او مسولیتونو په ادا کولو کې کارولې وي (لکه په تړونونو کې، په قوانینو کې، په محکمو کې، په ګڼو اعلامیو کې او په سیاسي دریځونو کې). رسمي ژبه هغه ژبه ده، چې د دولت د شتون په حالت کې رامنځته کېږي، یانې حکومت یې اعلاموي او یا په یو ډول ښيي، چې دغه ژبه د هغه ملت ژبه ده، چې د دولت د حاکمیت لاندې وي:

Declared by a government to be the language of the governed nation.

په تاریخ کې یوه استثنا هم شته په داسې حال کې، چې یهودانو په فلسطین کې دولت نه لاره، د یوې سیاسي ډلې entity په څېر د هغوی ژبه (عبري) Hebrew په فلسطین کې د انګریزي او عربي ژبو په شان د برتانوي واکمنانو له خوا رسمي اعلان شوه. په زېږیز کال ۱۹۲۲ کې فلسطین د ملتونو د ټولنې Language of Nations د پرېکړې له مخې د برتانیې په حاکمیت (قیمویت) یانې Mandate کې ورغی:

"All ordinances official notices and official forms of the Government..willbe published in English, Arabic and Hebrew.

رسمي ژبه د حکومت په ورځني فعالیت کې کارول کېږي او یو اورګاړي ته ورته ده، چې له یو بندر نه یو ښار ته مالونه رسوي، یو لوبښی دی، چې د حکومت کارونه سرته ورسوي (په پارلمان کې قوانین، په محکمه

کې د قوانینو تفسیر او تطبیق، د فورمو او لایحو جوړول، د اساسي قانون تعدیل، د اساسي قانون تفسیر، عسکري او ملکي اداره، عسکري او ملکي تعلیم او تربیه، تړونونه او اعلامیې).

د دولت شتون د یوې ژبې د رسمیت لپاره عموماً اساسي شرط دی، وړاندې له دولت نه رسمي ژبه نشته؛ خو ملي ژبه شته، د یوه دولت په رسمي سند کې، چې رسمي ژبه نه وي ښودل شوې، ملي ژبه یې رسمي ژبه ده لکه په اندونیزیا کې. په اندونیزیا کې له پېنځه نیم سوه نه زیاتې ژبې او لهجې شته بهاسا اندونیزیا Bahasa Indonesia په اساسي قانون کې د اندونیزیا (ملي ژبه) ده، چې په تجارتي، تربیوي او حکومتي چارو کې چلېږي.

ملي ژبه هغه یوه ده، چې د یوه ملت ډېره کیان پرې غږېږي او د ملت لپاره د اصالت atuthencity او پېژاند (هویت) ارزښت لري. ملي ژبه له تاریخي احساس او ویاړه ډکه تېره زمانه منعکسوي. ملي ژبه د ملي بیرغ او ملي ترانې په شان د سمبول مقام لري، ملي ژبه د همغه ملت کلتوري ماهیت او اتبار ښيي، ملي ژبه د خلکو په منځ کې د ملي تړون احساس او ژمنه منعکسوي، ملي ژبه په خلکو کې د واحد ملت احساس غښتلی کوي، ملي ژبه خلکو ته خوند ورکوي او زړونه کوشېروي او په ملي ژبه د (ویلې کېدلو بټۍ) ده. امریکې ته melting pot یانې د ویلې کېدلو بټۍ وایي. زما په اند، په ټولنیز لحاظ امریکې ته "د سلاتې کنډولی" ویلی شو، ځکه چې ټول ټال امریکه د بېلا بېلو نژادونو د سلاتې کنډولی ته ورته ده. خو پخپله انګریزي ژبه پکې هغې بټۍ ته ورته ده، چې بېلا بېل نژادونه په ښوونځي او پوهنځي کې په کلتوري لحاظ ویلې کوي او راتلونکي تړون او بریالیتوب ته یې سیخوي. یو هېواد، چې ملي ژبه ونلري د ملي دولت په کفایت کې یې شک وي، یو هېواد، چې ملي ژبه ونلري، ملت به یې د یتیم احساس کوي. پردۍ ژبه ملي ژبه کېدلی نشي؛ خو رسمي ژبه کېدلی شي. ملي ژبه عمومي تړونکې او کوشېرونکې ژبه ده ملي ژبه اصلاً ملي کلتور برخه ده، نه د دفتر کلتور. ملي ژبه دولتونه نېکمرغه دي، چې رسمي ژبه یې په ولسي ګرانه وي، یانې ملي او رسمي ژبه یې یوه وي. هغه دولتونه نېکمرغه دي، چې رسمي ژبه یې د ملي ژبې په خدمت او پالنه کې وي، هغه دولتونه نېکمرغه دي، چې په رسمي ژبه کې یې د بل دولت لاس نه وي، هغه دولت بدمرغه دی، چې رسمي ژبه یې د ملي ژبې سره په ټکر کې وي.

په کامرون کې انګریزي او فرانسوي دواړه رسمي ژبې دي او پاتې نورې د هېواد خپلې ژبې ملي ژبې دي. که د یوه هېواود په اساسي قانون کې یوه ژبه ملي ګڼل شوې وي، مطلب ورنه رسمي ژبه هم ده. په سعودي عربستان کې په یوه سند کې لیکل شوی اساسي قانون نشته: خو عملاً عربي د هېواد ملي رسمي او دیني ژبه ده. د ایران د اسلامي جمهوریت په اساسي قانون

(۱۹۸۹) کې راغلي دي: (زبان و خط رسمي و کتب درسی باید به این زبان و خط باشد.) اټکل پنځوس سلنی (۵۰%) ایرانیان په فارسي غږېږي. بلنه نیمایي یې په ترکي، عربي، کردي او بلوڅي ژبو غږېږي. عربي سره له دې، چې د سپېڅلي قرآن او مبارکو حدیثونو ژبه ده، د ایران په اسلامي جمهوریت کې رسمي ژبه نه ده.

اروپایي اتحاد EU دروېشت (۲۳) رسمي ژبې لري. فنلنډ دوه (۲) ملي ژبې لري: سوامي (فینسي ژبه) او Finlands Svenska یانې فنلنډي سویډني. په فنلنډ کې سویډني ژبه، چې شپږ سلنی (٦%) ویونکي لري ددغه هېواد په هر ځای کې اتبار لري، په مقابل کې یې پخپله فنلنډي ژبه، چې دوه نوي سلنی (۹۲%) ویونکي لري، په ارته کچه کارول کېږي؛ خو هلته هر چېرې قانوني اتبار نلري، په فنلنډ کې ځینې پوهنتونونه یواځې په سویډني چلېږي: خو هلته داسې پوهنتون نشته. چې یواځې په فنلنډي ژبه چلېږي. ټول زده کوونکي باید سویډني زده کړي، ځوک، چې د سویډني ژبې بری لیک ونلري، دولتي ماموریت به یې په برخه نشي. ورته شرایط په اقلیتي سویډنیانو باندې، چې فنلنډي ژبه زده کړي، په لږه اندازه اېښودل شوي دي.

په مالټا کې مالټایي ژبه، چې اکثریت پرې پوهېږي، ملي ژبه ګڼل شوې ده او د انګریزي سره غبرګه رسمي ژبه هم ده. په فلپین کې فلپینو ملي ژبه ده او د انګریزي سره غبرګه رسمي ژبه هم ده. په پاکستان کې اردو، چې اته سلنی (۸%) وګړي پرې غږېږي، رسمي ژبه ده. انګریزي، چې په پاکستان کې د سروالې پتې (نخبې) ژبه ده، هلته رسمي ژبه هم ده. د هند په اساسي قانون یا کوم بل قانون کې کومې ملي ژبې ته ګوته نه ده نیول شوې؛ خو هندي په اساسي قانون کې د هېواد رسمي ژبه ګڼل شوې ده. ایالتونه کولی شي، چې یوه یا څو ژبې د خپلو ایالتي حکومتي چارو لپاره رسمي معرفي کړي، لکه پنجابي، بنګالي، اردو، سانسکریټ، که د مرکزي حکومت کوم لیک د هند ایالتونو یا سیمو ته په انګریزي ژبه استول کېږي، باید هندي ژباړه یې ورسره مل شوې وي. دلته وینو، چې انګریزي ژبه هم د هند رسمي ژبه ده. په فلپین کې هم سیمه ییزو ژبو ته اجازه ورکړل شوې ده، چې پخپلو اړوندو سیمو کې د رسمي ژبو په څېر وکارول شي. د تاجکستان رسمي ژبه تاجکي ده، د ازبکستان رسمي ژبه ازبکي ده، او د حکومت ماموران باید په دغه ژبه وپوهېږي، د ترکمنستان رسمي ژبه ترکمني ده، د زیمبابوې رسمي ژبه انګریزي ده. د ملیزیا رسمي ژبه بهاسا مېلایو Bhasa Melaya ده، چې اکثریت پرې غږېږي، په کمبودیا کې خمېر khmer قوم ستر اکثریت (۹۲%) لري او ژبه یې، چې خمېر نومېږي

رسمي ژبه ده. د ولسي چين په شان، ماندارين Mandarin چايني ژبه د تايوان رسمي ژبه ده.

ولې ژبني ټکرونه:

اووه لس (۱۷) کلونه وړاندې د زیږیز کال ۱۹۹۱ پورې په سهیلي ترکیه کې په کردي ژبه سندرې ویل منع شوي وو. شپږ کلونه وړاندې زیږیز کال ۲۰۰۲ کې هغه پوهېدونکي (محصلین) د پولیس له خوا ونیول شول، چې په پوهنتون کې یې په کردي ژبه د تدریس غوښتلیکونه petitions د پوهنتون مسولینو ته وړاندې کول.

په ولسي چین کې د (تام او جیري) Tom and Jerry په نوم تلویزني کارتون ډېر مینه والان لرل. دغه تلویزني کارتون په جنګي پیشو او موږک راڅرخېده. د زیږیز کال دوه زره څلور (۲۰۰۴) پورې به (تام او جیري) د ولسي چین په سیمه ییزو ژبو (لهجو) غږېدل؛ خو وروسته مرکزي حکومت په سیمه ییزو ژبو (لهجو) کې ذکر شوی کارتوني پروګرام منع کړ.

یانې نور یې نه غوښتل، چې تلویزني پروګرامونه دې په لهجو کې خپاره شي. ددې پر ځای تلویزني پروګرامونه د ولسي چین په رسمي ژبه یانې ماندارین (Mandarin) (putonghua) کې پیل شول. له دې لارې ولسي چین غوښتل، چې ماندارین (پوتونګهوا) ژبه د ملي پېژاند د سمبول په څېر تیاوړې کړي او د یو بل سره سیمه ییزې ژبنی سیالی د ملي پېژاند د کلک سمبول په قالب کې ویلې کړي. په ولسي چین کې لهجې له یو بل سره غټ توپیرونه لري. پوتونګهوا په ماندارین لهجه ولاړه ده او ماندارین د ولسي چین په مرکز بیجنګ (پخواني پیکینګ) کې چلېږي. یانې پایتخت لهجه ماندارین رسمي اتبار لري.

شپږ کلونه وړاندې په زیږیز کال ۲۰۰۲ کې د سینګاپور حکومت په یوه کمیدي فلمي لړۍ باندې د NC_17 برغولی کېښود، یانې څوک، چې اوولس (۱۷) کلن شوي نه وي، ددغې لړۍ فلمونه نشي لیدلی. په دغه کمیدي فلمي نړۍ کې کوم بد څه نه وو، چې ځوانان په اخلاقي لحاظ بې لارې کړای شي. د سینګاپور د حکومت دلیل دا و، چې په دغه فلمي نړۍ کې (بد ګرامر) Bad Grammar کارول شوی و. پورتنۍ درې بېلګې موږ ددې پوښتنو سره مخامخ کوي:

ولې د ترکیې حکومت ته ارزښت لري، چې کومه ژبه دې په پوهنتون کې وکارول شي؟ ولې د سینګاپور حکومت د (بد ګرامر) مخه نیسي؟ ولې د ولسي چین حکومت ددې سره علاقه لري، چې کارتوني پیشو او موږک (تام او جیري) دې څنګه وغږېږي؟ ددغو درې واړو پوښتنو ځواب په یوه ټکي کې پروت دی: پېژاند (هویت)! "ژبه پیل دی".

"Language is the beginning it is part of who we are". (Rosen.

(نور په بله ګڼه کې)

***

پښتو او د پښتنو

مضر احتیاط

محمد اسماعیل یون

پر هره ټولنه، چې افراط او تفریط واکمن شي، ټولنه له خپل انډوله وځي او د استاد الفت په اند د یوه پرځای دوه تنه تلفات ورکوي. مضر احتیاط هم د تفریط یو ډول دی، چې زیان یې له افراط سره خپل انډول برابروي. ځکه خو د اسلام سپېڅلی دین د افراط او تفریط دواړه حالته مودود کړي او منځنی حد یې غوره بللی دی.

مضر احتیاط نه یوازې یوه ټولنیزه ناروغي ده، بلکې د یو شخص د ځاني ژوند د ښېرازۍ او ودې پر وړاندې خنډ اچوونکې او رنځوونکې ناروغي هم ده. استاد الفت په ټولنیز ژوندانه کې د مضر احتیاط پر ناروغۍ د یوه اخته کس حالت بیانوي، چې مضر احتیاط یې د جرئت وزرونه تړلي او د اوهامو سیوري یې ورته پر ذهن خور کړي دي.

دا کار ددې سبب شوی، چې دا کس د ژوند له ډېرو نعمتونو بې برخې شي.

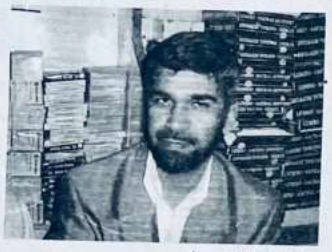

استاد الفت وايي:

شمي اکا زموږ په کور او کلي کې په ډېرې هوښیارۍ مشهور و او هر چا چې به کومه مشوره غوښتله، ده ته به راتلل. دده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه، چې ده تر اخره پورې خپل کور ته برق راونه ووست او ویل به یې که کله برق شارټ شي، نو حریق به واقع شي او کور به مې وسوځي.

دده دا عادت و، چې په موټر کې به نه سورېده او ډېر لرې ځای ته به هم پیاده روان و، ځکه چې د موټر له چپه کېدلو وېرېده او احتیاط یې کاوه.

هو! دی له ډېره عقله پیاده ګرځېده او کور کې به یې رڼا هم ډېره لږه وه.

د پښتو ژبې د خدمت او پالنې په اړه هم د ځینو پښتنو چلند دې مضر احتیاط ته ورته دی.

یو شمېر روڼ اندي، سیاستوال او نوم څرګندي پښتانه ددې لپاره له پښتو پالنې او ان پښتو یادونې او ګړنې څخه ډډه کوي، چې څوک ورته ژبپال او ملتپال (نشنلست) ونه وايي.

دوی داسې فکر وي، چې که یو ځل چا ورته نشنلېست او فاشېست ووایه، دا تور خو نو بیا له (کفره) هم بدتر دی، بیا خو چې هرڅومره ځان سپین کړي، سپینېدای نشي.

د پښتو ژبې دښمنانو له ډېرې پخوا نه د یو منظم او سنجول شوي پلان له مخې پښتو ضد چارې اوډلې دي. په دې ډول پښتو ضد هڅو کې یوه هڅه همدا یرغلیز تبلیغ او چلند دی، چې دوی یې د یوې اساسي وسیلې په توګه کاروي. دوی ټول عمر د پښتنو د ښېرازۍ رګونه زېښلي، د پرمختګ په لاره کې ورته خنډونه جوړ کړي او جوړوي یې، خو چې کوم اندیال (شعوري پښتون) ورته ووايي، چې ولې؟ نو بیا پرې سم دلاسه د نشنلېست او فاشېست تور پورې کړي. زموږ ځینې په زړه سپېڅلي پښتانه یې د مکارۍ په همدغه جېل کې راګیر کړي او ان تر دې وخته یې د خلاصون لاره نه ده پیدا کړې. که کوم هڅاند پښتانه له دغه ژبني زېښناک نه د وتلو رپې رپولی، نو بیا زیاتو پښتنو او نا پښتنو پرې په دې پلمه د ملامتۍ اور پورې کړی، چې د هېواد د وروڼو قومونو او "ملیتونو" ترمنځ بې اتفاقي او ژبني تضادونو ته لمن وهي. په افغانستان کې د پښتنو او د هغوی د ژبنو حقوقو د غصبوونکیو ترمنځ ورورې هغه د اوښ او لېوه د ورورۍ مثال لري.

وایي چې یو وخت د اوښ او لېوه ترمنځ د ورورۍ یو تړون شوی و، دواړه په یوه کور کې اوسېدل، له خپلو اولادونو سره یې ګډ ژوند کاوه، ټول به د یوې کورنۍ د غړیو په څېر اوسېدل. د دوی ترمنځ دا تړون هم شوی و، چې یو د بل اولادونه به خپل اولادونه ګڼي او توپیر به یې نه کوي. هر چا چې د دواړو ترمنځ توپیر وکړ، هغه به ملامت وي.

ژوند څو موده همداسې تېر شو، یوه ورځ لېوه او اوښ دواړه د سارا پر لوري له کوره بهر شول. څرنګه چې د دواړو لاس ته څه ورنه غلل، نو وخت پرې ډېر تېر شو نو هم د اوښ بچیان او هم د لېوه هغه ښه وږي

شول. د لېوه د بچیانو نور تاب رانغی، نو ټوپ یې کړ د اوښ د یوه بچي اورمېږ یې تاو کړ، وینه یې وڅښله او غوښه یې هم وخوړه. کله چې اوښ او لېوه دواړه کور ته راستانه شول، نو ګوري چې د اوښ د بچي یوازې پوستکی پاتې دی او بس. اوښ چې دا حالت ولید، نو له ډېر خپګانه یې چیغه کړه: (هله زما بچي) لېوه چې د اوښ (زما بچي) غږ واورېد، نو فوراً یې پرې نیوکه وکړه او ورته یې وویل، چې ته ملامت یې، ته د ورورۍ پر اصولو نه پوهېږې، تا ولې زما او د خپلو اولادونو ترمنځ توپیر وکړ؟ تا ولې وویل (زما بچي) آیا زما بچي ستا بچي نه دي؟

له ژبني پلوه د پښتنو او پښتو ضد کسانو ورورې همدغه مثال لري، په افغانستان کې پښتو او پښتانه تل په خپل حاکمیت کې هم محکوم ول، هم محروم، خو د ملامتۍ ګوته هم دوی ته نیول کېږي، هم یې ژبه زېښل کېږي او هم "فاشیستان" ګڼل کېږي. که یو ناپښتون ټول عمر د پښتو، ژبني حقوقو زېښنې او یو پښتون هسې وویل، چې ولې پښتو؟ نو بیا سم له لاسه ورته ووايي، چې ته ولې پښتو یادوې؟ دا خو نېشنلېستي او ملیتي مسایل دي.

د پښتو ضد ډلو ټپلو دغو هڅو، اغزن چاپېریال او نورو نادودو له فرهنګي او ژبني پلوه پښتانه پر څو ډلو وېشلي دي:

۱_ یو هغه ډله پښتانه دي، چې خپله ژبه، خپل کولتوري، ملي او هېوادني مسوولیت پېژني، د ملت جوړونې په بهیر کې د ژبې پر ارزښت هم پوهېږي او د افغانستان د ملي یووالي او خاورې د بشپړتیا لپاره د پښتو پر ستر اهمیت او رول هم پوهېږي. دوی د اندیالو هېوادپالو او ملت رغاندو پښتنو افغانانو په توګه د پښتو ژبې پالنه، بډاینه، وده او پرمختګ خپله دنده بولي او په دې لاره کې له هیڅ ډول هاند او هڅو ډډه نه کوي. دوی په دې برخه کې دومره منډې تړې کړي او کوي یې، چې آن خبره یې د ځاني ژوند د بلهارۍ (قربانۍ) تر بریده هم رسولې ده. په حقیقت کې د همدغې ډلې د بې سارې قربانۍ، اند و هڅو برکت دی چې پښتو د پردیو له یرغلیزو هڅو او د خپلو پښتنو د بې تفاوتۍ له چلندونو سره سره تراوسه ژوندۍ پاتې او لا وده کوي.

۲_ دویمه ډله هغه پښتانه دي، چې نه یوازې پښتو نه پالي، نه یې وايي او نه یې لیکي، بلکې پر ضد یې هم دي. دا ډول پښتانه اکثره په پښتو ضد مورچل کې ناست دي او نورو پښتو ضد ډلو سره یوځای پر پښتو ډزې کوي.

دې ډلې اکثرو پښتو هېره کړې، لیک او وینا په بله ژبه کوي، د همغې ژبې له

لوست، وينا، موسيقي، او خبرو خوند اخلي. خپلې شخصي، اقتصادي او نورې ګټې هم په هماغه ژبه کې ګوري. پښتو ضد ډلو ټپلو لپاره دا ډول پښتانه د پښتو ځپلو ډېره ښه وسيله ده. دا رنګ پښتانه په پښتو دښمنۍ کې له اصلي "ستميانو" نه هم څو ځپکه تېر دي. هر پښتون به يې ډېرې بېلګې ليدلي وي، دا ډله کېدای شي "ستمي پښتانه" وګڼل شي.

۳_ درېيمه ډله هغه پښتانه دي، چې د بې تفاوتۍ پر غونډۍ ناست دي. د نړۍ له ښه او بده خبر نه دي او هرڅه اسماني پېښې ګڼي. په دې ډله کې اکثره نالوستي کسان راځي. مضر احتياط کاري هم په همدې ډله کې راځي، چې د ډېر احتياط له کبله ځانته د بې توپيرۍ حق ورکوي او دا لا هم پرې سرباري کوي، چې والله نو موږ ته خو دا او هغه ژبه يو شی دی. بې تفاوتانو کې د پښتنې ټولنې يوه غټه برخه راځي، چې نالوستي، ناشعوري يو شمېر روحانيون او نور پکې رانښکېل دي. په ټوليز ډول د پښتو په باب پښتانه پر همدغو درېو کټګوريو وېشل کېدای شي.

شعوري پښتانه، پښتو ضد پښتانه او بې تفاوتان.

اوس راځو دېته چې د ژبني فعاليت له مخې پښتانه په کومه کچه دي؟

د شعوري پښتنو ټول ځواک په دې برخه کې اوبه کېږي، چې له پښتو ضد پښتنو سره مقابله وکړي. د خپل ځواک يوه برخه له پښتو ضد پښتنو سره ليکنۍ او ګړنۍ مقابلې ته بېله کړي او خپل وخت هغو ته پر قناعت ورکولو تېر کړي او بله برخه يې د ستمي پښتنو له خوا پښتو ته د وراړول شوي زيان جبران ته بېله کړي، نو که شعوري پښتنو ډېره توره هم کړې وي، ايله به يې دومره کړې وي چې د پښتو ضد پښتنو د هڅو مخنيوی وکړي. بې تفاوتان و هسې هم وايي، چې ژبه موږ ته بې تفاوته ده او موږ پرې کوم کار نه لرو. که چېرې موږ د ژبني فعاليت له مخې د پښتون قوم هڅې وارزوو، کېدای شي ووايو چې دوه متضاد او متخاصم ځواکونه يو د بل پر وړاندې مبارزه کوي او په پايله کې يو بل دفع کوي.

ياني د دواړو وروستي حاصل صفر دی. په حقيقت کې د ژبني فعاليت له مخې د پښتنو فعاليت خنثی دی، ځکه چې يو مټ د بل مټ زور اوبهٔ کوي او د درېيم ګړي د ګوزار د مخنيوي لپاره ورته کوم ځواک نه پاتې کېږي. د ژبني فعاليت له مخې کېدای شي پښتانه او پښتو ضد ډلې ټپلې په اعدادو کې هم افاده کړو.

د ساري په توګه دا خبره ټولو ته

ثرګنده ده، چې په هېواد کې د پښتنو نفوس د نورو ټولو قومونو د مجموعي شمېر دوه برابره دی. ياني په هرو پينځه لسو تنو کې لس پښتانه او پينځه ناپښتانه دي.

اوس نو که موږ پښتانه ياني د ټول نفوس له پينځه لس برخې نه لس برخې پر درېو برخو ووېشو، نو هره برخه به درې تنه شي (د يوه تن له محاسبې پرته) که چېرې په لسو پښتنو کې درې تنه پښتو ضد پښتانه او درې بې تفاوتان له دې شمېره وباسو، نو ټول به څلور تنه پاتې شي.

که چېرې موږ درې پښتو ضد پښتانه له ناپښتنو سره يوځای کړو، نو د هغوی شمېر به اتو تنو ته ورسېږي. د بې تفاوتانو رول به هېڅ نه محاسبه کوو، خو که چېرې هغه هم محاسبه کړو، نو د ناپښتنو شمېر به له دوی هم زيات شي، ځکه چې بې تفاوتان او مضر احتياط کاري اکثره د تلې پلې ته ګوري، هره خوا چې درنه وي، همغې خوا ته ځان اچوي.

د شمېر له پلوه اته له څلورو سره مقابل دي، د ژبني فعاليت له مخې دا انډول ښيي چې په فرهنګي برخه کې د پښتنو تلفات بايد درې ځله زيات محاسبه شي، ځکه چې يو کس له تا بېل شول (لومړی تلف)، دويم ستا له مقابل لوري سره يوځای شو (دويم تلف) بېرته ستا په مقابل کې استعمال شو (درېيم تلف).

که چېرې په فزيکي جګړه کې د يو لښکر يو عسکر ووژل شي او د جګړې له ډګره ووځي، نو هغه په هماغه يوه تلف کې حسابېږي، ځکه چې د هغه رول نور د ابد لپاره ختم شي، خو د همڅنګو ژبو او کولتورونو تلفات داسې نه دي، هغه لکه د پښتنو په شان هم ځان وژني، هم خپل قوم وژني او هم بل ژوندی ساتي. نو دا تلفات څو ځلې (درې چنده) او ډېر درانه دي. د پښتو ضد پښتنو ترڅنګ بې تفاوتان او مضر احتياط کاري هم د مقابل لوري په ګټه دي.

څرنګه چې زموږ په ټولنه کې ژبنی انډول د پښتو او پښتنو په ګټه و، نو دا ډله کسان تل هڅه کوي چې واکمن بهير سره ملګري شي، ځکه چې د راحت احساس وکړي. پښتانه احتياط کاري بيا په خپل کار کې د مضر احتياط تر وروستي بريده ځان رسوي آن که چېرې په يو ژبني او فرهنګي چاپېريال کې د ناپښتو شتوالی اصلاً هېڅ مطرح نه وي او يا په هغه محيط کې هغوی ببخي وي نه، نو احتياط کاري يې ددې لپاره ګټې خوندي کوي، چې څوک ورته بيا نشنلېست او فاشېست ونه وايي.

د ناپښتنو يو چلند دا هم دی، چې دوی په ځينو حساسو وختونو او مسايلو کې له همدې ډول احتياط کارو پښتنو څخه د پښتنو د استازو (!) په توګه ګټه اخلي، ځکه هغوی پوهېږي چې که دوی د پښتنو پر ضد هر ډول هڅه وکړي، دا ډول اشخاص کوم غبرګون نه ښيي. د شعوري پښتنو مخه هم د افراطينو او ورځچارو په واسطه په ډېر ښه ډول نيول کېدای شي.

په دې ډول په ژبنيو او فرهنګي مسايلو کې ژبنی فعاليت ټول د دوی په ګټه پای ته رسېده.

د احتياط کارو يوه بېلګه به هم وړاندې کړو، زموږ يو دوست ليکوال و، ګڼ شمېر کتابونه يې ليکلي ول، ده چې څومره مينه له پښتو سره لرله، همدومره ان تر دې زياته يې فارسي سره هم لرله. ده دا استدلال کاوه، چې پښتو بايد د فارسي په غېږه کې وده وکړي او له فارسي پرته يې وده ناشونې برېښي. ده فارسي ژبې ته د درې ژبو او پښتنو خدمت د افغانستان د ملي وحدت په ګټه کار باله، خو د پښتو پر وړاندې يې دري ژبې پر خدمت مکلف نه ګڼل، نو ده ځکه د خپلې ذهني او فزيکي انرژۍ يوه درنه برخه د فارسي ژبې خدمت ته بېله کړې وه.

ده ان په پېښور کې چې يو بشپړ پښتني چاپېريال دی، د خپلې خپرونکې جريدې ژبنۍ برخه په سلو کې (٦٠) فارسي او (۴۰) پښتو ټاکلې وه او د جريدې په سلو کې (۹۰) سرمقالې يې هم په فارسي ژبه وې. د پښتنو له خوا پرده باندې ډېرې اصولي نيوکې وشوې، چې دا کار په هېڅ معيار برابر نه دی، خو ده د زړه له کومي دا غوښتل چې زموږ دري ژبي ورونه خوشحاله کړي، ځکه يې نو ان په يو بشپړ پښتني چاپېريال کې هم د دري ژبنيو حقوقو ته په دومره درنه سترګه کتل.

ده په داسې يو چاپېريال کې کار کاوه، چې که آن دري ژبي هم د اخبار مدير وای، دري به يې دې کچې ته نه وای لوړه کړې، ځکه چې د چاپېريال غبرګون ته بهٔ يې طبعاً پام و، خو زموږ دې ليکوال خپل دا چلند که څه هم په ثرګنده يوه بې انصافي او ناانډولي وه، خو بيا هم د افغانستان د ملي يووالي او د ورونو قومونو په ګټه باله او تر وروستي حده خپل دې اند او چلند ته ربښتينی هم و، خو دومره تېرېدنې، زغم، صداقت، پر خپله ژبه ظلم او د بلې غوړونې بيا هم پښتو ضد اشخاص قانع نه کړای شول. د همدې شخص په اړه مې په کابل کې د يوه تن دري ژبي ورور له خولې واورېدل:

"او.... هم افغان مليتی است چندين کتابش به پشتو چاپ شده است" دې سره سړي ته هغه متل راياد شي چې "هندو ستړی او خدای ناراضه" د دا ډول اشخاصو شمېر په لسګونو، په سلګونو ان په زرګونه وو، چې له پښتنو نه يې

دري ته ډېر خدمت کړی دی، خو هغوی بيا هم د نشنلېزم له توره پاک نه شول. که موږ په افغانستان کې دري ژبې ته د شوي خدمت او کار جاج واخلو، نو که د افغانستان له تاجکو نه د پښتنو ونډه پکې زياته نه وي، نو کمه خو په هېڅ وجه نه ده. آيا بلې ژبې ته دومره ستر خدمت او خپلې ته دومره خيانت او له هغې سره د بې تفاوتۍ چلند به موږ د فاشېزم له نامنطقي تور څخه خلاص کړي؟ نه هېڅکله نه.

نو څه بايد وشي؟ ښه خبره دا ده، چې موږ بايد خپل ځان وپېژنو، خپله حافظه ترلاسه کړو، نه خپل حق نورو ته وبښو او نه د نورو حقوقو تر پښو لاندې کړو. ښه کار دا دی، چې پښتانه دې پښتو ته خدمت وکړي او دري ژبي دري ته، که ټول پښتانه لکه د دنيا د نورو قومونو او يا زموږ د دري ژبو ورونو په څېر د خپلې ژبې خدمت ته ورودانګي، نو بيا به پر څو برخو د پښتنو د وېش خبره هم له منځه لاړه شي. بيا به نو موږ هم نه په نورو ژبو کې مسخه کېږو، نه به له خپلې ژبې سره د خيانت په بيه د بلې ژبې د خدمت بار اوچتوو. نه به پر سلو ذهني او رواني ناروغيو اخته کېږو او نه به څوک رانه ګيله کوي، ځکه چې نورو ته د خدمت معيار به د هغوی د خدمت په معيار پورې تړلی وي. که هغوی زموږ ژبې ته په درنه سترګه کتل او د هغې خدمت يې خپله دنده بلله، موږ به هم د هغوی ژبې ته خدمت خپله دنده بولو او که نورو زموږ ژبه زېښبله او غوڅوله، نو زموږ ښه سړيتوب به دا وي چې خپله ژبه وژغورو، خو د بل هم غوڅه نه کړو.

زموږ وروري او دوستي بايد پر انساني اصولو ولاړه وي، راکړه ورکړه مو بايد پر عدل او انډول ولاړه وي، نه د اوښ او د لېوه وروري، چې هم يې بچيان له منځه لاړ شي او هم په وروری کې ملامت شي!؟

غـزل

باقي جان ماما

که وخت راغی درنه وابه خلمه وار خپل
لکه تا چې په ما وکه پټ ګوزار خپل

همدغسې يو ګوزار به درته درکړم
ته وباسه يو څو ورځې انتظار خپل

په وطن کې دې سور اور راته بل کړی
خپل مقصد دې که ترسره په کرار خپل

په دوکه څوک افغانان تېر وېستی نشي
پېژندلی يې دښمن دی دوامدار خپل

په هرڅه باندې خبر زه باقي جان يم
خپلو ورونو ته مې وکه دا اظهار خپل

***

رضوان الله شپون

د زنداني شاعر زنداني انګازې

وچې ترخې چې په ما رازرغونې شي کله
چـې مزار مې شي موښلي زه به مړ يم.
"خاطر اپريدی"

ژوند او مـرګ د يـوې سکې دوه مخونـه دي، دا حقيقـت هـر سړی پـه وريـن تنـدي منـي.

د عربـي نـړۍ سـتر نابغـه او فيلسـوف جبران خليل جبران د پـرون او سبا پـه اړونـد داسې وايي:

"پـرون د نـن خـاطره او سبا د نـن خـوب دی. ډېـرې پرونـۍ کيسـې او پېښې شـته دي، چې د نـن او سبا لپـاره نـه هېرېدونکې خاطرې دي او سبا پـه رښتيا سره چې د نن خوب دی."

د همداسـې يـوې پرونـۍ پېښې يادونـه درتـه کـوم، چـې د نـن او سبا لپـاره نـه هېرېدونکې خـاطره ده، چـې د تـل لپـاره بـه د کـونړ مېشتو فرهنګيـانو او ليکوالـو پـه ذهنونـو کې د يـوې ترخې خـاطرې او غميـزې په نوم ثبت وي.

هـو، عبـدالغياث حقمـل درتـه يـادوم، هغـه حقمل چې د لـوړې ونـې، پراخې تنـدې او پـراخ ګوګـل، ښـو اخلاقـو او د تـاترې پـه څېـر د لـوړې او قـوي ارادې څـښتن و. هغـه حقمـل، چـې د ۱۷۸۹ لمريـز کـال د زمـري د مياشـتې پـه ۱۱مـه نېټـهٔ، چـې د اګسـت لـه لـومړۍ نېټې سـره سـمون خـوري، د خـاص کـونړ پـه مربوطاتو کې د وسله والـو لـه خوا وتـښتول شـو او د څلـور مياشـتو پـه اوږدو کـې يـې ورتـه راز راز شـکنجې ورکـړې او د ليندۍ پـه لـومړۍ نېټـه، چې د نـومبر لـه ۲۱ سـره سمون خوري، د جمعې د ورځې پـه ماښام د وسله والـو لـه خـوا پـه ۲۲ ګوليـو سره شهيد کـړای شـو او لـه دې ارمـانجنې نـړۍ څخـه يـې پـه داسـې حـال کې سـترګې پټـې کـړې، چـې زيـات شـمېر شعرونه تـرې پښتو ادب ته په ميراث پاتې شول.

عبدالغياث حقمل له خپلو نږدې خپلوانو سره

د خاص کـونړ د کـاوړ کلـي د ليندۍ پـه دويمـه نېټـه د حقمـل لـه دوسـتانو او خواخوږيـو څخـه ډک و، پـه داسې حـال کې چې د ټولـو سـترګې پـه اوښکو نمجنې وې، د لوی خدای لـه دربار څخـه هغـه تـه د جنت الفـردوس او پـاتې کسـانو تـه يـې د صـبر جميل غوښتونکي شول.

حقمـل د کـونړ ولايـت د خـاص کـونړ ولسوالۍ د کـاوړ پـه کلي کې پـر ۱۳۳۳ ل کـال د سـيدا ګـل پـه کـور کې دې نـړۍ تـه سـترګې غړولـې وې. د حقمـل د ياداشت پـه کتابچه کې د هغـه پخپـل قلم ليکـل شوي، چې زه د ښـوونځي پـه اتـم ټـولګي کـې وم، چې لـه سياست سره اشنا شوم او پـه سياسي غونډو، مظاهرو او احتساب کې مې ګډون پيـل کـړ. حقمـل پـر ۱۳۴۰ل کـال د خـاص کـونړ پـه لـومړني ښـوونځي کې شامل او پر ۱۳۴۷ل کـال تـرې فـارغ شـو او د همـدې کـال پـه اوږدو کې د ننګرهـار دارالمعلمـين تـه داخـل شـو او پـر ۱۳۵۰ل کـال چـې د خـاص کـونړ لـومړنی ښـوونځی لېسې تـه لـوړ شوی و، پکې د دولـسم ټـولګي زده کـوونکی شـو. پـر ۱۳۵۳ ل کـال د تلـې پـه مياشـت کې تـرخيص شوی، بيا پـه کورنيـو چارو وزارت کې د يـوې ازمـوينې لـه ورکولـو وروسته د ميـدان وردګـو ولايـت د بهسـودو ولسـوالۍ پـه امنيـه قومـاندانۍ کې د جزا کاتـب مقرر شـوی. د ۱۳۵۵ل کـال پـه وروسـتيو مياشـتو کـې د ميـدان وردګـو ولايـت د امنيـه قومـاندنۍ د امريـت پـه دفتـر کې کاتـب مقرر شوی، بيـا نـو زمـوږ د هېـواد د آزادۍ پـه اسـمان تـورې وريځـې او لـړې رادبره شوې، يـانې ۱۳۵۷ کـال راغـی او پـر ۱۳۵۸ل کـال سـور پـوځ پـر افغانـستان يرغـل وکـړ، چـې ورسـره سم ځينـې هېـوادوال د مـرګ کنـدې تـه او ځينـې نـور بيـا د پلچرخي او دهمزنګ پـه څېر زندانونو تـورو

تمبـو شاتـه ورټېل وهل شول او ځينې نـور بيـا د پليګـون پـه څېـر د مرګونـو ځـايونو خـوراک شـول. چـې حقمـل هـم دغـه غميـزې وځاپـه او د پلچرخـي زنـدان تـورې کـوټې يـې وروښـودلې. يـانې د ۱۳۵۸ل کـال د سلواغې لـه ۲۲ مې څخـه د ۱۳۷۰ل کـال تـر وروسـتيو شـپو ورځـو پـورې، چـې پـوره دولس کالـه کېږي. حقمل لـه بنـده خلاص او د کابـل پـه مکروريـانو کې يـې د خـوراکي توکيـو دوکـانګی جوړ کـړ او بيـا نـو د دويـم ځـل لپـاره بدبختيو افغانستان تـه مخه کـړه او د واک او چـوکۍ پـه سـر ځينـو د قـدرت وږيـو افرادو تـرمنځ شخړې روانې او کـورني جنګ تـه لمـن وهـل کېـده، چـې حقمـل بيـا پـه هېـواد کـې پـاتې کېـدل لازم ونـه ګڼـل او د پاکـستان پېنـډۍ، کراچـۍ او بيـا د پنجـاب د ګجـرات ښـارګوټي ته کډه شو.

عبدالغياث حقمل له خپلو اولادونو سره

د پاکستان د کراچۍ پـه ډکـه کې يـې د ۶۰ کلـدارو پـه مقابـل کـې ورځ مـزدوري کوله، خو پـه افغانستان کې يې لـه چا سره د واک پـه سر پـه شخړو او جنګونو کې برخـه نـه اخيـسته. پـه افغانـستان کـې د نـوي حکومـت پـه راتـګ سره هېـواد تـه راستون شو، پـه کابل او بيـا کندهار کې د عکـسونو د فلـم پـاکولو او پـه هغـې پـورې د اړونـده لابراتوارونـو د يـوه شخـصي شـرکت (کونيکـا) کـارکوونکی وټاکـل شـو. بيـا د کورنيـو چارو د وزارت د لـزوم ديـد سره سم پـه جلا جلا وختونـو کې د هرات د ادرسکن ولـسوالۍ او د کـونړ ولايـت د چـپې درې، نرنـګ او پـه دې وروسـتيو کـې د مـروورې د ولسوال په دنده ګومارل شوی و.

لـه دنـدې څخـه کـور تـه پـه رخـصتۍ راغلی و، چې پـه يوه سيمه ييز واده کې تر ګډون وروستـه کـور تـه پـه لار و، د وسلـه والـو د ناسـت کمـين سره مخ شـو، چې پـه نتيجه کې حقمل وسله والو وتښتاوه.

محمـد شيـر د حقمـل ورور، چې لـه دولتـه او پـه ځـانګړې توګـه د کـونړ لـه والـي څخـه ګېله مند ښکاري، وويل:

"وسله والـو زمـا د ورور د خلاصـون پـه بـدل کې لـه مانـه د يـوولس لکـه پاکـستانيو روپـو غوښـتنه وکـړه، کلـه چـې دغـې غوښتنې تـه مثبت ځـواب پـه ځـان کې ونـه ليـد، نـو لـه ناچارۍ مې د کـونړ والـي صيب تـه لاس اوږد کـړ او هغـه پـه داسـې تـريخ انـداز ځـواب راکـړ، چـې مـا تـرې د داسـې ځواب تمه نه لرلـه. هغـه وويـل، چې: تـا خپـل ورور پـه پاکستان کې کېنولی دی او تـه پـه دې پلمه له ما څخه روپۍ غواړې."

د محمـد شيـر پـه مـخ، چې اوښکو لارې جـوړې کـړې وې، راتـه وويـل: د کـونړ والـي لـه رسنيو سره پـه خبرو کې وويـل، چې حقمـل پـه شخصي معامله کې نيـول شوی او بيـا د دولـت پـه مخـالفينو خـرڅ شـوی دی، چـې پـه همـدې اړونـد دولـت دوه تنـه نيـولي هـم ول، چې بيـا يـې خوشې کـړل، نـو دولـت دغـه دوه تنه ولې پرېښودل که ځواب يـې دا وي، چې پـه هغوی شواهد نـه ول، نـو بيـا د کـونړ والـي پـه کـوم دليـل دا خبره کـوي، چې حقمـل پـه شخصي معامله کې نيول شوی و؟.

يـو تـن دينـي عـالم د حقمـل د خيـر ښېګڼو د کـارونو پـه اړه وايـي: حقمـل چـې بـه کلـه معـاش واخيـسته، نـو د منګـوال لېسې تـه يـې لـه ۲۰۰۰ څخـه تـر ۴۰۰۰ روپـو پـورې د خپلـو سـتونزو د حلولـو پـه غـرض بخشش ورکاوه.

حقمـل پـه مـورنۍ ژبـه سربېره پـه درې، اردو او انګليـسي ژبـو پوهېـده، د حقمـل کـوچني ۱۳ کلـن زوی سباوون راتـه وويـل، چې زه داسې نـه احساسوم چې ګونـدې زمـا پـلار شـهيد شـوی، بلکې زه فکـر کـوم چې هغه لا بندي دی او کـه خيـر وي لـوی اختـر تـه بـه راخلاص شي.

دا چې حقمـل يـوه سياسي، ټـولنيزه او فرهنګي څېره وه، نـو غـوره برېښي چې پـه فرهنګي اړخ يې لږه يا ډېره رڼا واچوو.

د شاعر پـه اړه جبران خليـل وايـي: شاعر د هغـو ځـانګړيو ځـانګړونو لرونکـی الوتـونکی دی، چـې لـه خپلـې لـوړې نـړۍ څخـه د نغمـه ويـونکي پـه توګـه دې نـړۍ تـه رااسـتول شـوی، کـه درنـاوی يـې ونـه کـړو، خپل وزرونـه بهٔ وڅنډي او پـه الوتـو الوتـو بـه خپل هېواد ته ستون شي.

هـو، حقمـل هـم د ځينـو خاصو ځانګړنو لرونکـی و، چـې لـه خپلـې لـوړې او رنګينـې نـړۍ څخـه دې نـړۍ تـه د نغمـه ويـونکي پـه ډول راغلـی او ډېـرې نغمـې يـې پـه دې ارمـانجنې نـړۍ کـې د يـوه تلپـاتې يادګـار پـه توګـه پرېښودې او خپلـه د ادم لـه اولادې څخـه خپـه او همـدوی يـې وزرې ورمـاتې کـړې او پـه مـاتو وزرو لـه دې نـړۍ څخـه خپـل اصلي هېواد ته ستون شو.

هـو، هغـه بـه بيـا رانـشي او د نغمـه ويونکيو پـه ډله کې به يې ځای تش وي.

لـه حقمـل څخـه زيـات شـمېر شـعرونه پـښتو ادب تـه د يادګـار پـه توګـه پـاتې دي، چـې کـولای شـو پـه دوو برخـو يـې ووېشو: يـو د زنـدان د مهـال شعرونه او بـل

یې د هغه وخت شعرونه، چې لا خو تري خپله ازادي نه وه سلب شوې.

د زندان د مهال شعرونه یې ټول درد، سوي سوي فریادونه او د آزادۍ د ورځو شپو پسې ارمانونه په ځان کې رانغاړي. دلته غوره بربنبي، چې د بند د مهال شعري بېلګې یې ولولو:

یو نامعلومه سرنوشت ته نتظر یمه زه
قسمت به څه راسره وکړي دې سوچونو کې یم

هو قسمت هغه څه ورسره وکړل، چې کېدای شي د انسان شپږم حس یې هم اټکل کړی و.

د زندان له تورو شپو او د زنځیرونو له شرنګا سره سره بیا هم نه نااميده کېږي، دا هرڅه د تقدیر او قسمت کارونه بولي او وایي که لوی الله ته منظوره شوه، نو زنځیرونه به یې خلاص شي.

ولې بیا هم نااميده ګوره نه یم
دا قسمت دی چې رسېږي نن سبا
پاک الله ته که منظوره شوه غیاثه
زنځیرونه به خلاصېږي نن سبا

دا یې هم د زندان له تورو تمبو شاته د کوچني اختر په ورځو کې ارمانجنې لنډۍ لیکلي دي:

زما زامن دې په ژړا کړه
دا ستا زامن دې خدای تعالی وژړوینه

***

ظالمه غبرګ زامن دې مړه شه
زما زامن دې په ژړا پرې ایښي دینه

***

زامن مې دواړه مور ته ژاړي
پلار خو بندي دی مور ته څوک جامې کوینه

د شعر بله بېلګه یې لولو:

یو انسان راوستلم دلته
رانه پاتې ازادي شوه څکه هلته

ما هېڅکله د بل چا نه ده خوړلې
لړاو ډېره مې پخپل لاس ده ګټلې

یو د مینې محبت کور مې ودان و
هر یو غړی د خپل کور راباندې ګران و

ګوزاره به مو کوله پخپل ژوند
زموږ سپور سوکړک سبو به لره خوند

یوه نېځه، دوه زامن مې پاتې کور کې
دوی به سوځي لا زما د بېلتون اور کې

په شته پلار کې مې زامن شول یتیمان
د دېوال چنې ته ناست به وي خواران

چا به یې اوښکې پاکې کړې وي کنه وي
وچه سپوره به یې خوړلې وي کنه وي؟

***

حقمل تر داره لاړ، خو د بل اسرې ته یې ونه کتل او افغانیت یې تر وروستۍ سلګۍ پورې په وینو وپاله:

وا به نه وړم تري که جګ شم غرغرې ته
سر مې غوڅ شي له تنې پروت یم ارې ته

بیا به هم افغانیت په وینو پالم
نور کتلی نشم زه د بل اسرې ته

***

حقمل یو ځل د یار کوڅې ته په تګ سره د رقیبانو زړونه چول غوښتل، ځان یې په سرو وینو ولمباوه، ترڅو یې له وینې څخه د وطن پېغلې په تندي باندې خالونه کېږدي:

یو ځل د یار کوڅې ته ځم نوره توبه وباسم
د رقیبانو زړه چوم نوره توبه وباسم
چې د وطن پېغلې ترې کېږدي په تندي خالونه
ځان په سرو وینو لمبوم نوره توبه وباسم

***

حقمل تل رقیب ته ویل، چې پښتون سر بهٔ مې درته ټیټ نکړم، هسې راته زولنې مه شرنګوه:

مه شرنګوه د زولنو سرونه
ټیټېږي نه د پښتنو سرونه

چې د کوربه واک د مېلمه سره وي
ورک دې شي هاغو کوربنو سرونه

***

او زامنو خو به یې د هر سبا په راتلو سره ویل، چې:

که چا خبر دې راتلو زموږ مالت ته راوړ
لار به جارو کړو ستا لپاره د بڼو په څوکو

د لیکنې په پای کې د حقمل یوه څلوریزه راوړم:

چې پخپله خاوره مړ شي نو سړی شي
چې د خپتې پسې لاړ شي هغه سپی شي

سړیتوب او د سپیتوب توپیر ته ګوره
یو اتل د زمانې او بل پردی شي.

***

ادراک

لایق زاده لایق

چې کوم خوا ګورمه تصویر مې د جانان ښکاري
ماته د ژوند په ښائیستونو کې خپل خان ښکاري

ستا په رخسار چې د حیا رنګونه لوبې کوي
په هره ساه مې د وفا رنګونه لوبې کوي
بدل بدل راته نازونه د ارمان ښکاري
ماته د ژوند په ښائیستونو کې خپل خان ښکاري

دا لېونتوب زما نه نور محبتونه غواړي
د رواجونو نه ښکاره بغاوتونه غواړي
د زړه دنیا مې خکه ټوله په لړزان ښکاري
ماته د ژوند په ښائیستونو کې خپل خان ښکاري

په سترګو سترګو کې د مینې په نغمو پوهه شوم
د پېغلتوب په ناقراره تقاضو پوهه شوم
لایقه هر خوا د خوبونو پرېشان ښکاري
ماته د ژوند په ښائیستونو کې خپل خان ښکاري

* * *

د ستورو کاروان

غزل

رحمت شاه سایل

د ریدي داغ مې د ګلاب د زړه پرهر له یوړو
دریاب د وینې مې د وینې سمندر له یوړو
په سپېلنو ونه شوه، ځان لوګی کومه ورته
یار مې د خپله لاسه ډک ټوپک نظر له یوړو
ډډه د خپل وران کلي کوم بتکي ته ووهمه
په چا اختر د خپل خپل جوړ کلي اختر له یوړو
د خپل وطن هر یو ګوټ پیر راته قاتل ښکاره شو
زما لالی روزګار د هغې دنیا سر له یوړو
څه تنده غرې شوې د ژوند د کلو لارې کوڅې
نه مازیګر راغی نه چا منګی ګودر له یوړو
چې نه یې ګل پېژندو، نه زما د مینې جذبه
ما د خیالونو سپرلی داسې مرور له یوړو
زما د څو ملالو اوښکو اخري سرمایې
ما ځاځکی ځاځکی ستا د چم کنډر کنډر له یوړو
ذات پرستي څومره هوښیار څومره ساده کړي سړی
چې د خپل کور خبر مې د ټولې دنیا شر له یوړو

***

غزل

ډاکټر خالق زیار

اخلم په یو غم پسې بل غم ځمه
زه د کور په لوري د صنم ځمه
لارې د حالاتو دوړو ونیوې
اوس په مینه نه ځم په قدم ځمه
داسې مې نو ایستې توبه هم نه ده
اوس هم مېخانې ته ځم خو کم ځمه
هسکه غړی تګ مې شناخت شوی دی
خدای مه کړه چې سر به چرته خم ځمه
غر مې ستا د غم راپه شا کړی دی
نه مې څوک زبیر ګی اوري نه شم ځمه
زه د مسیحا د کوره هم خدایه
هر وارې چې ځم په زړه کړم ځمه
ماته د هوارو لارو مه وایه
زه د ګړنګو په سر سم ځمه
ژاړم خپل ټوټې وجود ته ځای په ځای
زیاره چې کابل ته په تورخم ځمه

***

غزل

اباسین یوسفزی

هر څوک زما غوندې ساده نه وي چې زیار وباسي
خلق پښتو مختو په تندر ولې کار وباسي
دا استحصال دی د پردو که بې حسي ده زموږ
څه چل خو شته دی چې توبې مو هر سال ر وباسي
دوی هر منزل ته په لنډو د رسېدو ټایر دي
پښتانه څنګه په سمسور پټې کې لار وباسي
د داسې باغ به اخر څوک څنګه پالنه وکړي
مالي پخپله سمسور بوټی مېوه دار وڅسي
دا چې په ځای د محبت په زر او زور پسې ځي
د وخت د پوزې نه به څوک دغه مهار وباسي
سکنیه روره د شین سترګې په وینا مې وژنې
پښتون ایتم هرې غوټۍ نه د کوکنار وباسي
یقین مې نشي چې بل څوک هغه مقام ومومي
چې خېل وطن له کومه وینه یو فنکار وباسي
چې به درخو د پښتونخوا ورته بلۍ ساتله
ادم لګیا دی د رباب نه هغه تار وباسي

***

غزل

توربان کسکر

غم د اشنا زما په زړه تېرېږي
زه ورته ګورم په کوڅه تېرېږي

زه ورته ګورسه سلګی وهمه
څه چې کوي په زړه مې څه تېرېږي
یو ځل که وخېژم په دار پانسي شم
په رڼا ورځ راته چاړه تېرېږي

وایي کسکر توربان څه به وکړم
آشنا زما چې په کوڅه تېرېږي

***

د کار سر

عرفان الله کوټوال

دا ولس دی زورولی یوه د مار سر
دې نیم ژواندو ته پکار دی یو د کار سر
چې زموږ دا ټیت ولس پکې امېل شي
خدای به راکړي اخر ګوتو کې د تار سر
اوس چې وار یې د خپل سر پردو ولاړ دي
هم هغوی دي شروع کړی د قیمار سر
چې د وخت په ژبه اوس هم نه پوهېږي
له دې تنه خو بیا ښه دی راګوزار سر
راشئ ټول به یې شریک په کانو ولو
افغانانو چې مونده مو ګناهګار سر
اوس کتاب کړئ رابرسېره قلم پورته
نور شروع کړئ ددې بڼ د لاله زار سر
د کوټوال د هیلې دومره مرسته وکړئ
چې په زړه کې یې راټول شي د پرهار سر

***

غزل

عزیز الله عزیز

په زړه مې غشي وروي داستا خمارې سترګې
پرېږده چې مړ شم وانه ړوې خونکارې سترګې

پرواه مې نشته که پرې نور زخمي زخمي شمه زه
څکه چې ما به یادولې حسندارې سترګې
لکه مجنون ورپسې ځېرې ګرېوان وګرځېدم
په غټ نصیب مې ولیدې دا مزې دارې سترګې
د خدای دپاره مخ دې اخواه دېخوا مه ګرځوه
ما پرې شهید کړه بیا دې واړوه نامدارې سترګې

عزیزه خیر دی که زمه په سینه چک لګوي
یو ځل دې غلې راښکاره کړه چمچه مارې سترګې

***

د نشتر بابا په یاد کې

عزیز الله ماموند "صادق زوی"

زه هم پښتون یمه بابا ستا په قدم ځمه
کړېږم نه په دغه لاره سیده سم ځمه
که نن پښتو رانه څه غواړي سپمومه یې نه
د جنگ میدان ته په الله خورمه قسم ځمه
ددې پښتو د پرمختګ او سوکالی لپاره
زه نتواتی پښتنو له چم په چم ځمه
څوک پېښور کې ژاړي یا په کابل کې مړه شول
ټول پښتانه دي چې پالم ورسره غم ځمه
غماز زموږ کور کنډرې او ویجاړ ویجاړ کړ
توره رااخلم چې دا سر یې کړم قلم ځمه
بابا چې ته رانه په ګور کې هم خوشحاله اوسې
سر ور کومه خو پښتو ژوندی ساتم ځمه
عزیز مَېن دی د پښتو په هر غزل او ټپه
یا چې سندره کې یادېږئ یار صنم ځمه

***

اور لړونی نظر

شفیع الله تاند

نور دې بانه زما د زړه په وینو مه رنګوه
د مرګ له پاسه مې قاتل جانانه مه زوروه

دا ښکلې اوښکې دې له ستر ګو چېرې توی مه شه
شبنم دې ونه ویني ګل له ځانه مه شرموه

د خمارو ستر ګو دې ځل رون اوسه تل لالیه
ایره دې شم خو اور لړونی نظر مه اړوه

ستا په کړو برندو کتو کې راته مرګ ښکارېږي
نن راته بیا جانانه بله پلمه مه جوړوه

***

غزل

سید آغا میاخیل

روح مې والوځي د تورو غرو تر څوکو
هلته کېني شي ژړا په کوکرَ کوکو
لکه دیو لکه لېوان دي ځیني خلک
دا غریب ولس وهي په خپلو نوکو
زموږ د کلي غله هم لاړل شریفان شول
چې ماړه نه شول د توري شپې په شوکو
که مو ته د کوره ووځې تورابانه
موږه خوښ یو په پیر ګو او په تر وکو
تللل نور کوي په خپله طبعه خلک
موږ راغلي یو په ټول کې د املوکو
مینه غواړي دا مرغۍ مو هم میاخېله
زېړې پانې ګرځوي دوی په مښوکو

***

غزل

ف. حیا مي، اسمار

ښه پوهېدمه چې ګوزار به کوي
زما په زړه کې یاره لار به کوي

زړ ګیه ما درته دا ویلي وو کنه
چې مینه کړې نو انتظار به کوي
رېباره غوښې به د زړه درکړم خو
که د یار کلي ته تلم څار به کوي
ښه په جار ووایه جانان مې دی دا
جانانه دغسې اقرار به کوي

ما حیامي په تا یقین کړی دی
دغسې ته په ما اعتبار به کوي

***

غزل

خیر محمد زهیر اسماری

د خوشحالی په امید ځم خو په غمونو اوړم
د ژوند په لاره کې مدام په کړېچونو اورم
دې خپل ټپي ټپي احساس له د درمان په لټون
څومره چې ګرځمه نو هومره په دردونو اوړم
ما د خوښۍ کوڅه پیدا نکړه په دې کلي کې
چېرته چې ورشم بس په سترو فریادونو اوړم
ځواني مې وخوړه په کم عمر سپین ږیری شومه
مخکې له وخته د خپل ژوند په پړاونو اوړم
د بې وسۍ دریاب اخیستی یم لا څو پورې به
لکه کشتۍ دغرې خورم په توپانونو اوړم
نصیب مې خوار دی که تر خپله وسه هڅه وکړم
ایله بیله د کوم قارون په ذکاتونو اوړم
زه اسماری زهیر یو داسې ازلي بدبخت یم
چې ترې امان غواړم په هسې جنجالونو اوړم

***

غزل

عبدالحکیم حیران/کابل

مینه چې مې لاړه د اغیار په غېږ کې وخته
هیله مې ایره شوه د انګار په غېږ کې وخته

ویې کړو اقرار ښه یې وعده د وفا وکړله
خېژي په وعدو هم د اقرار په غېږ کې وخته
یاد یې کړو سوګند لاس یې د عشق په کتاب کېښوده
مات یې کړ قسم بیا د انکار په غېږ کې وخته
لارو دراتلو ته یې اوتر اوتر کاته نظر
ساه د تلوسو د انتظار په غېږ کې وخته

نه ګناه زما وه نه د یار نه د اغیار ګناه
غلا ټوله حېرانه د رېبار په غېږ کې وخته

***

غزل

اجمل ښکلی

د ژوند تیارو ځپلي یو، رڼا پېښه راوکړه
بدرنګ زړونه مو ښکلي کړه، ښکلا پېښه راوکړه
کلونه عمر تېر شو په پرون کې راایساز یو
زمونږه پسمانده ښار ته سبا پېښه راوکړه
ستا نوم له ښکلیو هېر دی په جفا جفا عادت شول
لږ ځان خو ورته وښیه وفا پېښه راوکړه
زموږ د چم هوا ستا له خوشبو سره عادت ده
زموږ د چم ګلاب ښکلا پېښه راوکړه
مودې وشوې چې بیا دې له کتو برخمن نشوم
لږ زړه ته راننږدې شه، لږه بیا پېښه راوکړه
ما دروغ ګڼلو غم، زما په مینه ایمان نه و
دې دواړو ظالمانو خو رښتیا پېښه راوکړه
اجمل به د الفت نښهٔ سور ګل مخې له وروړم
زموږ ویرژلي چم ته که خندا پېښه راوکړه

***

غزل

عصمت الله ملنګ

د زړه ټوټې مې په انګار وختې
اجل نیولې وې په دار وختې
په شمع وسوې د پتنګ وزرې
وړې سلګۍ یې په قرار وختې
په زړه مې وشوې د اعدام فیصلې
بې له ثبوته په اقرار وختې
تپه تیاره مې شوه د زړه نړۍ کې
د غم لښکرې مې په ښار وختې
بې ګناه سترګې خو مجرمې نه وې
چې جنازې یې په یو وار وختې
بس حوصله مې نوره پاتې نشوه
عصمت غزلې په تلوار وختې

***

غزل

محمد ابراهیم حقمل ساپی

خدایه ښاپېرۍ په کلي راوله
هغه ګل غوټۍ په کلي راوله
بیا کړه دا نورتم کوڅې رڼا رڼا
نن هغه سپوږمۍ په کلي راوله
تله په قدمو لکه کونتره به
هغه بغدادۍ په کلي راوله
اوس دغه یو سوال مې کړه قبول خدایه
یو ځل شین خالۍ په کلي راوله
زه تري د ټپي زړ ګي بدل اخلم
هغه پنجابۍ په کلي راوله
کړم چې پرې حقمل ساپی ژړا خدایه
اوښکې او سلګۍ په کلي راوله

***

غزل

سعدالله فطرت/پېښور

زما ځان زما زړ ګی شولې جانانه
اوس ایله د کار سړی شولې جانانه
ته چې لاړې کلی ټول خزان شو
خو چې راغلې پسرلی شولې جانانه
تا به پرېدمه بل ښکلی به جانان کړم
دا څه وایې؟ لېونی شولې جانانه
اوس به نه مرور پېږې نه به ناز کړې
اوس ماشوم نه یې زلمی شولې جانانه
د راتللو چې دې واورې زړه مې رپي
په والله چې سم مرګی شولې جانانه
چې مو زړونه، روح او وینه سره ګډ دي
عجیبه ده چې پردی شولې جانانه

***

چې په اوښکو کې لمبېږم

سید عبیدالله نادر

د خودۍ مقام ته هغه وخت رسېږم
سر ترپایه چې په اوښکو کې لمبېږم
چې ځان وګورمه کله د پښو خاورې
بې اختیاره په خپل حال باندې ژړېږم
کله ځان راڅخه ورک شي په لټون کې
یو ګړی چې په مانا کې زه ډوبېږم
عاجزي چې مخامخ سترګو ته راشي
په محفل کې لکه شمع ویلې کېږم
دا چې زه یم په ټول عمر ژړغونی
د فاني دنیا په مکر ښه پوهېږم
صاحبدل په دې خبرو باندې رسي
د غافل په نظر هسې زه ویېږم

***

غزل

حمیدالله حمید

په دې سترګو خمارو مې ولې، ولې؟
د راکټو په ګولو مې ولې، ولې؟

اول وښایه ګناه بیا مې پانسي کړه
لېونی په تمانچو مې ولې، ولې؟
ما غریب باندې لږ رحم اشنا وکړه
د همزولو په منګو مې ولې، ولې؟
په مشین باندې مې وله خپه نه یم
په ملالو سترګو مړو مې ولې، ولې؟
خیر دی مینه که له ما سره د زړه نه کړې
په خورینو منګوټو مې ولې، ولې؟

زما حمید چې کله زړه په تا مَېن شو
دا ګناه مې راته معاف کړه په غرګو مې ولې، ولې؟

***

خپلو شاعرانو، ادیبانو فنکارانو ته

اجمل خټک

زما د ګل وطن د فکر و فن خوږو ملګرو
د رنګ او د شعور د رڼاګانو سرو بڅرو
ای څه شوئ، څه شوئ، څه شوئ، چرته لاړئ که اوده شوئ
غټانو رانه وخوړئ که بې اجله مړه شوئ
د غر په دغه لوړ سر چې دا سپین ستوري ځلېږي
دا مستې پلوشې یې رڼې اوښکې دي ژړېږي
د لوی وطن ښاپست مو دلته لوټ هلته تالا شو
زما او ستا پښتو او غېرت لاړ د چا او چا شو
دا ولې مو ژوندون راته تنور لکه سور اور دی
دا ولې مو د پلار نیکه خپل کور راته نن ګور دی
دا ولې مونږه هرڅه، هرڅهٔ یو، ولې هیڅ نه یو
لږ وغړوئ سترګې په دنیا کې مونږه څه یو
دا ولې دا څه وشو څه روان دي دا څه کېږي
ترڅو به دا اسمان را اپوټه په موږ څرخېږي
بس وشوه، وشوه، وشوه، راشئ وګورئ جهان ته
خپل کور خپلې پښتو ته، خپل سبا ته او خپل ځان ته

راځئ د خپلې وينې، مينې، ډکه خاوره ښکل کړو
راځئ دا تنور شوی جنت ګل کړو، ګل کړو، ګل کړو
قلم تـه مـو د خپل بابا، د توري ځلا ورکړو
وطـن تـه مـو د ننګ او پت د مينې رڼا ورکړو
ادب د تـاتړې د سـر د سـتورو پلوشې کـړو
هنـر د اباسـين د ملغلـرو شـنې چپـې کـړو
شـعور مـو د غيـرت د ډک هـډونو ولـولې کـړو
دا فـن مـو د ژونـدون د ګـډاګانو زمزمـې کـړو
د خپـل ښايسته وطـن پـه تپـو مستـه دا فضا کړو
دا خوار سپېره خيرن ماحول، موسکا، موسکا، موسکا کړو
د فکـر و فـن لالونـه مـو ايـرې پټـوی نـه شـي
د ننـګ و پـت زخمونـه پـه چـل ول جوړېـدی نـشي
راځئ چې د وطـن ارمـان شعرونو کې نغمـه کـړو
راځئ چې د غيـرت دا پرهرونـه سـره غنچـه کـړو
زمـا د ګـل وطـن د فکـر و فـن خـوږو ملګـرو
د ننـګ او د شـعور د رڼاګـانو سـرو بخـرو
دا ستاسـو د قلـم، شـغلې بـه مينـه د وطـن شي
ولس بـه هم ژوندون شي هم ښکلا شي او هم فن شي

***

ستوری د ملي وحدت ستر امام

شبير خان دراني

ستا کمـی بـه پـوره نـشي تـر قيامـت
تـاتره وې تـاتره د ننـګ غيـرت
د قلـم نـه دې قربـان سـوچ نـه لـوګی شـم
سـتر عاشـق وې د افغـان ملـي وحـدت
لـوځې پـښې دې مزلونـه پـه ازغـو کـړل
پـه تکـل وې پـښتون قـام لـه د راحـت
د بچـو نـه درتـه ګرانـه پـښتونخوا وه
تـر مرګـي دې پـرې ونـه کـړو مـصلحت
تـه اميـد وې د سـحر د رڼاګـانو
د سبا سـتوري نـه لـوړ وې پـه عظمـت
تـر ابـده بـه يـادېږې تـر آبـده
پـه خلـوص، وفـا، ايثـار او محبـت
د شـعرونو نـه دې داسـې محـسوسېږي
خبـردار وې پـه انجـام د خپـل ملـت
تـا بـه وې ستاسـو بقـا پـه کلـک تـړون ده
جـدا نـشئ د يـو بـل هـيڅ قيمـت
د ډالـرو پـه تيـارو کـې رانـه روک شـو
د سـبا سـتوري ځلنـده نـصيحت
لړ راستون شه لړ راستون شه کبير جانه!
لـر او بـر درتـه يـو شـان يـو ملامـت
د آمـو نـه تـر جهلـم اورونـه بـل دي
پـښتانه پراتـه پـه وينـو کـې لـت پـت
اوښـکې وچـې د خيبـر او هنـدوکش کـا
کـړه پـه ګوتـه پـښتنو تـه حقيقـت
کفـن وشـلوه راپاڅـه کبيـر جانـه
د پـرون نـه دې نـن زيـات دی ضـرورت
د نفـاق اورونـه مـړه د پـښتونخوا کـا
پرښـته شـه لـر او بـر کـې د رحمـت
د قلـم خاونـدان ډېـر دي درانيـه
کبيـر سـتوری سـتر امـام و د وحـدت

ځلنده ستوری

ګل محمد مسرور ساپی

سـتوری د ادب د دنيـا سـتوری و
سـتوری رښـتيا بانـدې رښـتيا سـتوری و

ستوری څه يواځې د بصير، نصير، نسيم نه و
سـتوری سـتا او زمـا د هـر چـا سـتوری و

سـتوری ورورولـي مينـه خلـوص وو بـس
سـتوری ژونـد د ژونـد نـه پيـدا سـتوری و

نـه يـې و پـه زړه کـې څـه نفـرت کرکـه
کرکـې د نفـر نـه صـفا سـتوری و

نرمـه سـخته هـر حالـت کـې روڼ تنـدی
هـر حالـت کـې خـدای نـه رضـا سـتوری و

کـړه يـې د خپـل ذات تپـه پـه جـاره تـل
ځـار د ذات لـه نومـه فـدا ستوری ستوری و

ګـل لکـه د خپـل عمـل پـه زور بانـدې
يـو شـان د اشـنا او نااشـنا سـتوری و

الفاظ لکه د ليک پـه سـپين کاغـذ د ژوند
لاس د هـر قـاري کـې ګويـا سـتوری و

و د ابـدالي، محمـود، خوشـال بچـی
پـوره هـم پـه دې وصـف ثنـا سـتوری و

شـته مـسروره ډېـر ادبـي سـتوري خـو
کـوم چـې وو سـاپو کـې هغـه سـتوری و

***

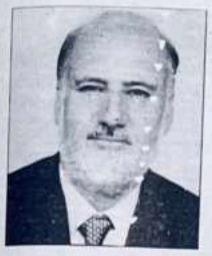

د ستورو قافلې

چلوونکی: محمد داود صديق يوسفزی

سيد عبيدالله نادر د مرحوم سيد نادر پاچا زوی، د کونړ د ساداتو لـه کورنۍ څخه دی. د نوموړي د پلرونـو اوسېدنه لـه ډېـرې مـودې راهيسې د لغمان د چهار باغ په پاچا کلي کې شوې ده، نو له همدې لامله نوموړی پر ۱۳۳۰ل کال په همدې کلي کې زېږېدلی دی.

د مور لـه خوا د وطن د يـو نامتو علمي، ادبي، فلسفي، سياسي او نظامي شخصيت اروابناد جنرال سيد حسن خان لمسی دی، چې د وطن د سوکالۍ لپـاره يـې خپـل ځـان لـه وطن څخه قربان کړ. د اتو مياشتو و، چې مور يې مړه شوه، د يوولسو کـالو پـه عمر کې و، چې پلار يې هم مړ شو.

پلار يې چې يو عسکري صاحب منصب و، د ۱۳۴۱ل کال له پيل څخه د سرطان پـه رنځ اخته شو، چې د همدې کال تر پايه د سرطان د ناروغۍ له لامله مړ شو.

په دې توګه يې دويم غمخور (پـلار) چې راتلونکي ته يې سترګې پـه لار و، هم لـه دې فاني دنيا نـه د تـل لپـاره خپلې سترګې پټې کړې.

هغه پاتې شو او د فاني دنيا لوبې. دا چې ټول اصلي غمخواران (پلار و مور) يې لاړل او د ژوندون په دې بيديا کې ورته ځوک پاتې نه شو او بل داسې غمخور چې د پلار او مور ځای يې ونيسي نه و، چې د زده کړې او تعليم تـه يې پاملرنه وکړي. مېره يې هم چې له پلار څخه يـې کونـډه پـاتې شـوې وه، هغـه هـم د ډېـرو ناخوالو سره مخ شوه. د خورا غربت لـه لامله ورسره د لوړو زده کړو وس او توان نه و، نـو لـه همدې لامله يـې زده کـړې تـر دولسم ټـولګي پورې وکړې، چې پر ۱۳۵۱ل کال د تنګـهار لـه لېسې څخه فارغ شو.

پر ۱۳۵۶ل کال تر عسکري خدمت وروسته د دولت په چارو کې د مامور پـه توګـه وټاکل شو. ماموريت يې د لوړو زده کړو په وزارت کې و، خو د ماموريت دورې يې ډېر دوام ونه کړ، ځکه چې پر ۱۳۵۷ل کال د تره کي کمونېستي کودتا وشوه او په افغانستان کې کمونېستي پلوه يا رسوي پلوه رژيم منځ ته راغی.

د همدې کال (۱۳۵۷) د ميزان په لومړۍ نېټه په تنکۍ ځوانۍ کې د لومړنيو مهاجرو په ډله کې لومړی ايران او بيا له څلورو مياشتو وروسته پاکستان ته مهاجر شو.

دا چې د لوړو زده کړو وس ورسره نه و، نو پخپل زيار يې تر کومه ځايه چې د زمانې اړتيا وه، ځان رسولی.

د شعر بڼه يې تعليمي، تربيوي، انتباهي، اخلاقي، اصلاحي، تصوفي ا د علم او معرفت په هڅونې کې ده. ځينې ځايونو کې په شعرونو کې په تېره د وطن د دردمنو بچيانو لپاره د خوږ زړه ژړا ده، چې د معرفت خاوندان يې په ښه توګه درک کولای شي.

ځينې شعرونه يې انتباهي بېداروونکې بڼه لري، په تېره د هغـه کسانو لپـاره چې د فـاني دنيا پـه مکارۍ تېروتلي دي.

لکه دا څو څلوريځې:

چـې مـې پورتـه پـه غـرور کـړل قدمونـه
لـه دې خـاورو نـه تـر غـوږ شـول اوازونـه
قـدم ورو ږده ای نادانـه بـې خبـره
چـې ککـري دي، مخونـه دي لاسـونه

***

چې مغـرور وو پـه خپـل مـال او خپلـو ګټـو
وياړېـدلو پـه طاقـت د خپلـو متـو
د کـلال پـه کارخـانې کـې اوس جـوړېږي
صـراحي منګـي زمـوږ لـه خـاورو ختـو

***

څرنګه چې د علم حاصلول د ننني ټولنې لپاره لويه اړتيا ده، نو نادر هم په دې اړه د علمي هڅونې لپـاره ډېـر شعرونه او ادبـي پـارچې ليکلي دي:

کـه راتلـونکې د بـشر غـواړې روښـان
معرفـت پـه غېـږ کـې وروزئ بچيـان

***

ماتـه ژبـه د فريـاد لکـه بلبـل را
چوپـه خولـه کـې پـه چوپتيـا وينـا د ګل را
چـې محـرم شـمه د ټـول عـالم د زړونـو
علميـت او بـصيرت د صـاحبدل را

***

له ۱۳۵۴ کال راهيسې د عبيدالله نادر شعرونه او مضامين په مجلو او اخبارونو کې چاپ شوي دي، خو ښايي دا زياته کړو چې له (۱۳۷۴) ل کال راهيسې د جلاوطنۍ په مطبوعاتو کې ډېر چاپ شوي دي.

د نادر شعرونو او نثرونو د هغې وخت له حالاتو سره سمون خوړه، ځکه د شعرونو، نثرونو، مطالبو او ادبي ټوټو بڼه يې تربيوي، اخلاقي، تعليمي، انتباهي، اصلاحي او د سولې او امن د راوستلو په هکله وو.

د دوو لـسيزو راپـه‌دېخوا د هغـه مجلـو او اخبارونو نومونه، چې د عبيدالله نادر شعرونه پکې چاپ شوي، دا دي: انکشاف، برګ سبز، ندای تعليم، رڼا، دعوت، مشعل دانش، ورځ، رنګين کمان، ستوری، نړۍ، نوبهار، کندهار، او نور.....

د شعر په هکله سيد عبيدالله نادر وايي: "زما په اند شعر يو الهام دی، چې د انسان له ژور نظر او اندروني احساس او زړه سواندې څخه سرچينه اخلي."

***

شېر زمان صادق

د جنګونو ډګر افغانستان

هر څومره که سړی فکر وکړي، خو زړه ته دا خبره پرېوځي چې ووایي افغانستان د جنګونو ډګر دی، په دغه سپېره او آزاري خاوره کې هر ډول وسله وال خپل جنګي مشقونه ښه اجرا کولای شي. دا ځکه چې دلته څوک له خپلې خاورې، وطن او خلکو سره د آبادۍ او پرمختګ او مینې پرځای د وروسته توب او ویجاړۍ زیات لېوال او تمایلات لري، نو هغه یو متل دی چې وایي (غواړې، نو پرې واوړې).

هو، هغه جنګي ډلې ټپلې یا د خپلو هېوادونو نه فراري او شړل شوي خلک هېڅ وخت خپل وطن نه ورانوي، ښوونځي، مدرسې، روغتونونه، سړکونه او نور عامه تاسیسات نه خرابوي، نه خپل خلک وژني او نه یکې چا ته کافر او جاسوس وایي او نه څوک په غېر د خپل ملا نه د بل ملا صیب په آزانه جل جلا له وایي، خو افغانان دي چې له خوږې ګوتې نیول شوي دي، څوک یې په ډالرو غولوي، څوک یې په ریال، کالدارو او تومن غولوي، د چا په لاپو شاپو او وعدو غولېږي او د چا په چلتار، لنګ، جوسه او صورت تېر وځي، چې بدبختانه دغه دېرش_دوه دېرش کاله کېږي، چې خپل پلرنی ټاټوبی یې په کنډواله بدل او په ګولیو سوری سوری کړو، خو چېرې هم نه مولانا صیب نظر ورکوي او نه قاضي صیب دا پرېکړه وکړه، چې خلک دې خپل وطن په خپل لاس وران کړي. برعکس ددغه معزيزینو پرېکړه او نظر دا وي، چې افغانستان دې وران شي، افغانان دې مړه شي، دا ځکه چې نه ورته افغانستان اسلامي هېواد ښکاري، نه ورته د افغان ولس اسلام، اسلام ښکاري، نه یې ورته جهاد، جهاد ښکاري، دا ځکه چې کار پوره او هندو غره شو.

که فکر وکړو، نن سبا اټوم او نېټروم غوره پرمختګ او طاقت پیدا کړی دی، په نړۍ کې الکترونیکي او کمپیوټرایز سیستم حاکم دی او خلک په خلا کې تجربې کوي، ولې زموږ په سیمه کې اوس هم د هاغې په غوږ کې زموږ وګړي ویده پراته دي. هېچېرې دوی نور څوک په خپله لار رانه وستل، خو دوی تل د نورو په لاربښوونه قدمونه اخلي او د هغوی په لاره روان دي.

اخر دومره خوش باوري، خو یکار نه ده چې خلک د سړي ددغه ډول روغ نیتۍ او خوش باورۍ نه غلطه ګټه واخلي او په روغ لاس وریاندې خپل کور کلی وران کړي. بل هغه جنابان دې هم لږ په خپل ګرېوان کې سر ښکته کړي، اخر خدای؟ ته ورتګ دی، نور دې افغان ولس پرېږدي، چې خپل وطن جوړ کړي، بچي یې تعلیم وکړي، انجنیران او ډاکتران جوړ شي. دغه په اروپا کې خواره واره افغانان خپل ټاټوبي ته راشي او په ګډه د خپل هېواد د ابادۍ لپاره متې راونغاړي او یو ځل بیا خپل هېواد د سیالانو په کتار کې ودروي او دغه جنګي فرهنګ ته د پای ټکی کېښودل شي.

***

ادبي ټوټه

زموږ کلی

محمد نسیم خوږیانی

زموږ کلی په یوه ګوټ کې پروت دی دې کلي له ډېر پخوا راهیسې یوه ځانګړې ریښایي درلوده، دلته د پسرلي او ژمي او هم د شپې او ورځې ترمنځ کوم توپیر نه تر سترګو کېده ټول کلي یومشر درلود، هر چا د خپل توان په اندازه ځانله جونګړه جوړه کړې وه او وګړي یې ډېر ارام ول.

له ګاونډیانو سره مو راکړه ورکړه نه درلوده، ټولې ستونزې همدلته اوارېدلې، خو له کومې ورځې چې ګاونډیانو ته زموږ د کلي راز ښکاره شوی، له کږو لارو دې کلي ته رادننه شول زموږ په کلي کې یې د کر کې تخمونه وکرل، د کلي هغه ځانګړې روښنایي له منځه ولاړه، مشران وار په وار بدل شول، په اسمان کې تورې وریځې راخورې شوې، تندریز بارانونه واورېدل، خړ سیلابونه راغلل، زموږ جونګړې یې له یوې مخې واخیستې موږ هم له دې حالت څخه د نجات په هیله په یوه ماته بېړۍ کې سپاره او په یوه ناپایانه سمندر ورګډ شوو، چې د سمندر توپاني څپې مو هره شېبه د نابودۍ د کندې په لور ورټېل وهي.

خدای خبر چې زموږ دا ماته بېړۍ به بیا خپل ګودر ومومي او که نه؟!!

د رحمان بابا مزار والوځول شو

انجنیر فضل هادي فضلیار

د کب په ۱۵ مه نېټه ورځ ګهیځ مهال، پېښور سره نږدې د هزارخانې په سیمه کې د پښتو ژبې د نومیالي صوفي شاعر حضرت عبدالرحمان بابا مزار د ناڅرګندو ورانکارو لخوا په چاودېدونکو توکو والوزول شو. ورانکارو د شپې لخوا د رحمان بابا قبر ته بمونه ایښي وو، چې سهار مهال وچاودېدل او په مزار کښې پروت هر شی یې ذرې ذرې کړ.

د خدای او سېدونکو په وینا چاودنه دومره زوروره وه چې د ټول کلي خلک یې له سختې وېرې سره مخ کړي و او له امله یې په مزار کې پروت هر شی تس نس شوی و، خو بیا هم د لوی خدای په فضل د ودانۍ بنیاد او بنسټ روغ پاتې دی.

دا چې د چاودنې پر مهال په مزار کې څوک موجود نه و، نو ځاني زیان او مرګ ژوبله یې نه ده اړولې خو د پښتون قام سر سختو دښمنانو په خپل دې بې شرمه او نا بخښوونکي جنایت سره د ټولو پښتنو زړونه مات کړي دي.

سره له دې چې دښمنان هیڅکله هم د پښتنو د ژوند، پوهې، کلتور او .... د له منځه وړلو څخه لاس په سر شوي نه دي تل یې زموږ په سرونو بمونه راغورځولي، زموږ په مریو یې چړې پخې کړې، زموږ د کوچنیانو ښوونځي یې راسوځولي، زموږ تاریخي او ادبي ویاړنې یې له منځه وړي خو دا ځل هغوی موږ ته دا پیغام راکړ چې نن ورځ نه یواځې دا چې ستاسو ژوندي په کړاوونو اخته دي بلکې مړي مو په قبرونو کې هم خوندي نه دي

که څه هم دافغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزارت چارواکو د رحمان بابا د مزار د بیا جوړولو لپاره سینه ډبولې او پاکستاني ولسمشر اصف علي زرداري هم دا خبره کړې خو پوښتنه داده چې دا ډول عمل ولې د جناح یا د اردو او نورو سیمه ایزو ژبو د وتلو شخصیتونو له مزارونو سره نه کیږي؟

د ډېرو نورو لاملونو تر څنګ یې یو ښکاره لامل دادی چې هلته امنیتي تدابیر شته خو د پښتنو د منلي او په زړونو کې پروت بابا د مزار د امنیت په کیسه کې څوک نه و او نه دي. له دې دردوونکې پېښې وړاندې هم د رحمان بابا مزار د خطر له ګواښ سره مخ و. خو د پاکستان امنیتي چارواکو پرې غوږ نه و ګرولی.

د تېر کال د ورې په میاشت کې یوې سخت دریځې ډلې په دغه مزار کې د کلنۍ مشاعرې جوړوونکو ته ګواښ کړی و چې له امله یې د څو لسیزو راهیسې کېدونکې دغه دوه ورځنۍ مشاعره د یوې ورځې لپاره، هغه هم په داسې حال کې ترسره شوه چې ډېرو کمو شاعرانو په کې ګډون کړی و. نن دغه تاریخي مشاعره، په داسې حال کې چې د ترسراوې ورځې یې رانږدې دي، د امنیتي ستونزو له امله د نه ترسره کېدو له وېرې سره مخ ده.

له بل پلوه دا هم ردېدای نشي چې دا کار دې د نړیوالو یرغلګرو په تونګ او لمسه، خپلو شومو موخو ته د رسېدو لپاره ترسره شوی وي. موږوینو چې په عراق کې د نفاق او بېلتون خورولو او د عراقیانو په خپلو کې جنګولو په موخه ډول ډول توطیې په کار اچول کیږي یوه له دغو دسیسو څخه د زیارتونو ویجاړول او په بمونو الوزول دي چې له امله یې هلته د شیعه او سني تر منځ اختلاف او بېلتون تر وروستي برېده رسېدلی دی که فرضاً حقیقت همداسې وي بیا هم مسئولیت د سیمې دولتونو او په ځانګړي ډول د پاکستان دولت ته ورګرځي چې باید په داسې حساسو شیبو کې د رحمان بابا په څېر د محبوبو او خلکو ته منلو شخصیتونو د مزارونو امنیت ساتلو ته جدي پام وکړي.

د نړۍ اونیزې اداره د پاکستاني دولت تر څنګ له افغان دولت نه هم دا غوښتنه لري چې د ملي شخصیتونو د مزارونو امنیت ساتلو ته دې جدي پام وکړي. ځکه چې د پښتنو دوښمنانو اوس زمونږ د باباګانو، غازیانو، ملي اتلانو او شهیدانو د مزارونو په ورانولو پسې هم راخیستي ده.

د دښمن د دغه غلچکي برید ځخه داسي اټکلیدی شي چې ښایي له دې روسته دوی زمونږ د نورو مېړنیو لکه احمدشابابا، میرویس خان نیکه، غزنوي بابا، غازي امان الله خان، خوشحال خان بابا، پاچاخان او نورو اتلانو پر مزارونو هم ورته بریدونه او یرغلونه ترسره کړي.

نړۍ اونیزه د نړۍ پر انسانیت مین، د خدای او د هغه د پاک نبي د میني شاعر حضرت عبدالرحمان بابا د مزار ویجاړول، یواځې د پښتنو ولسونو لپاره نه بلکي د سیمې، اسلامي نړۍ او په نړۍ کې د ټولو کلتور پالو لپاره د ویر او ماتم نه ډکه پېښه ګڼي او دغه ستر او نه بخښل کېدونکی جنایت په کلکه غندي.

له نړیوالو او په تېره بیا له ملګرو ملتونو او یونیسکو ځخه غواړو چې د دې کړنې ترسره کوونکي دې د نړیوالو جرمنو سره د مبارزې پولیسو په وسیله تعقیب کړي او په نړیواله محاکمه کې دې د خپل عمل په سزا ورسېږي.

رحمان بابا

نسیم ستوري

بابا د ژوند هر یو مذهب هر یو قانون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
د غږ به وخت کې زموږ ذهن د ژوندون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
دا چې پښتون ژبه لري خو خوزولي نشي
غیرت لري خو خپل غیرت راپارولي نشي
د لوی میني دا اوښکو خپل جنون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
بابا د وخت دا ظالمان مو نه بربړدي په ګلشن
اوس خو لا څه کې چې مزار دې ورانوي له وطن
د وطن غېږ کې د وطن هر یو مجنون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
ای د سپېڅلي پاکې میني ترجمانه بابا
دا ستا مزار باندې تېری وشو ای ګرانه ببا
دماغ او روح محور مرکز څه د پاخون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
ای د بهادر کلي بهادر او ننګیالي شاعره
ای د خوږې ژبې پښتو ای توریالي شاعره
شعور غیرت او د فطرت هر مضمون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
دغه احساس به مو ږ ته څوک راکړي چې تا وګټو؟
دا ستا شهید مزار شهیده خاوره ساه وګټو
ګڼې قسمت زموږ د فکر ښه زرغون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی
ځو چې قامي وحدت راغلی نه وي خوار به ګرځو
ای نسیم ستوریه خپل وطن کې بې روزګار به ګرځو
وحدت د زړونو حقیقت نوم د پښتون ویده دی
د ژوند سمون ویده دی

مرکه کوونکی: طارق سالارزی

له اختر محمد "مومند" سره مرکه

درنو لوستونکیو! دا ځل مو د کونړونو ولایت د بر کونړ د اسمار د سمسورې درې له یوه ځوان او تاند تازکخیاله شاعر اختر محمد "مومند" سره مرکه کړې ده.
مومند یو داسې شاعر دی، چې تل یې مینه کړې او پاللې، زړه یې له مینې او عاطفې ځخه ډک دی، د افغانستان د تېر ناورین د بدمرغیو ناترسه څپېړو هم ددې ځوان تر مخ د جبر لاس غځولي او د وحشت دې ناتار نوموړی د باجوړ سوځنده دښتو ته رسولی.
څه موده وړاندې نوموړی خپل وطن ته راکلوه شو، نور به له نوموړي ځخه په خپله وپوښتو...

پوښتنه کـه لـه هرڅـه نـه مخکـې د ستوري مجلې لوستونکیو ته خپل ځان په سمه توګه وروپېژنې، مننه به مو وي

ځواب: مننه سالارزی صیب، له هرڅه نه مخکې د ستوري مجلې لوستونکیو او مینه والو ته د زړه له تله سلامونه وړاندې کوم او ستا د پوښتنې په ځواب کې به په لنډه توګه ووایم، چې نوم مې اختر محمد "مومند" دی، د غلام سخي زوی یم او د کونړونو ولایت د بر کونړ ولسوالۍ د اسمار نومي کلي اوسېدونکی یم.

پوښتنه کـه د زده کـړې پـه اړه راتـه ووایـې، چـې زده کـړې دې تـر کومـه ځایه کړي، بده به نه وي؟

ځواب: زړګیه، څه سر به دې خوږوم، خو د افغانانو ستونزه یوه ده، زه هم د هغه فصل نیالګی یم، چې اوبه خور مې د اور پر بارانه شوی دی. په ډېرو ستونزو ایله د خپل کلي د لېسې له اتو کوټو ځخه وتلی یم.

پ: ښه مومند صیب! دا وه ستا پېژندنه، اوس به راشو ستا شاعرۍ ته، څنګه دې خوښه ده؟

ځ: مننه دا خو ستاسې مهرباني ده.

پ: ښه شوه، اوس دا راته ووایه چې د کله نه دې په شعر لیکلو پیل وکړ او څرنګه دې د نغمو ژبه پر خبرو راغله؟

ځواب: طارق جانه، پر غالب ګومان

۱۳۷۲ ل کال به و، چې د شعر ښاپېرۍ د یاراني لاس راکړ او د نغمو ژبه یې رازده کړه.

پ: ښه مومند صیب، تراوسه به دې څومره شعرونه لیکلي وي او زیات شعرونه دې د نظم په کوم قالب پورې تړلي دي؟

ځ: ګرانه، که لیتکی پر لاس ورپسې وګرځو او د ګوتو په څېر یې وشمېرو، نو تر دوو سوو (۲۰۰) به یې ورواړوو، چې د شمېر زیاته برخه یې غزل جوړوي.

پ: مومند صیب، ستاسو ښه رنګینه شاعري ده، ولې دې تراوسه کومه شعري ټولګه نه ده چاپ شوې، څنګه د کومې شعري ټولګې د چاپ اراده خو نلرې؟

ځ: دا خو ستاسې پېرزوینه ده، چې زما شاعرۍ ته رنګینه وایې، خو زه لا په ځان کې ځان ته د شاعر ویلو توان نلرم. پاتې شوه د ټولګې خبره، نو ما لا تراوسه پخپل مټ د ټولګې د چاپ تصور هم نه دی کړی، خو څه موده مخکې راځخه یو نږدې ملګري یوه ناچاپه مجموعه "د لمبې لوپټه" په نامه د چاپولو پر نیت وړې ده، نو:

نصیب مې اور ته ورګوزار کړ
یا به اېرې شي یا بهٔ زر راوځېژینه

پ: مومند صیب، له کومو شاعرانو ځخه ډېر متاثره یې، که په ساده ډول یې ووایو د کومو شاعرانو شعرونه دې خوښېږي؟

ځ: یره سالاري صیب، ته رانه اوس ملګري خپه کوې، شاعران خو ټول زما د سر ګلونه دي، ټول راباندې ګران دي، خو چې ځان درڅخه خلاص کړم، نو یو دوه نومه بهٔ واخلم: رحمت شاه ساېل او درویش دراني.

پ: مومند صیب، ستا په اند ښه شعر کوم شعر دی؟ کوم ډول شعر ته ښه شعر ویلای شو؟

ځ: دا به د هر انسان په ذوق پورې اړه ولري، چې څوک کوم شعر ته ښه شعر وایي؟ زما په شعر کې تشبیهات او کنایع خوښېږي، هغه شعر چې برښنډ نه وي او په غوړه مالۍ نه د زړه پر درد لیکل شوی وي، زما خوښېږي.

پ: مومند صیب، تاسو په سیمه کې کومه ادبي ناسته لرئ کنه او تراوسه مو کومې ادبي او فرهنګي هڅې کړي دي؟

ځ: ښه ګرانه، ما چې د کله نه ادبي ژوند ته لار موندلې ده، نو هغه وخت زه په باجوړ کې اوسېدم، د باجوړ ادبي ټولنې غړی وم او ورسره بیا د باجوړ ادبي ټولنې د مشر مرستیال پاتې شوی یم. تر خپله وسه مې هلته منډه تړره کړې ده، خو چې کله ګران وطن او خوږ کلي اسمار ته راغلی یم، نو له راتلو سره مې په اسمار کې؛ "اسمار ادبي ټولنې" په نامه یوه ادبي او

فرهنګي ټولنه جوړه کړې، چې ملګرو یې مشري هم زما پر غاړه ایښې ده او تراوسه لا همدلته په هلو ځلو بوخت یم.

پ: مومند صیب! که دا راته ووایې، چې ستا په نظر ښه شاعر باید څه ډول اوسي او څه فکر ولري؟

ځ: زما په نظر ښهٔ شخصیت او ښهٔ اخلاق باید د یو شاعر جامه وي.

پ: په کونړ کې فرهنګي چارې څنګه ارزوئ او څرنګه کېدای شي، چې په کونړ کې ادبي او فرهنګي هڅې ګړندۍ او پراختیا ومومي؟

ځ: ګرانه، په لنډو ټکو کې به ووایو چې کونړ کې ادبي کاروان بد نه دی، خو که څو د ګوتو په شمېر کسان له ځان غوښتنې ځخه تېر شي او د تیت و پرکو ټولنو د همغږۍ لپاره کار وکړي، نور به هم ګړندی شي.

پ: مومند صیب، خلک وایي شاعر مېن وي، څنګه ته هم مېن یې؟

ځ: زړګیه، که دې سوال ته دې سرې لږ ژور نظر وکړې، نو ستا وجود پخپله د خپل سوال حل دی، ځکه چې دنیا د مینې پر مخ ودانه ده او دواړه هم د دنیا هسته یو، نو چې جوړ له مینې شو نو مینه به څنګه نه کوو؟

پ: ټولو شاعرانو او فرهنګیانو او په خاصه توګه د کونړ فرهنګیانو ته څه پیغام لرئ؟

ځ: پیغام د مینې دی او زه وایم، چې په ادب کې له مادیاتو تېر شو، نو مینه به مو پاللې وي.

پ: قدرمنه، هېوادوالو ته څه پیغام لرې، مهرباني وکړه

ځ: هېوادوالو ته مې پیغام دا دی، چې له هرڅه زیات د سولې او امن د ټینګښت لپاره کار وکړي، ځکه چې ژوند په امن کې دی او د پرمختګ پوړونه هم له امن پرته نه وهل کېږي.

- ډېره مننه مومند صیب، چې موږ ته مو د مرکې کولو وخت راکړ، الله دې راته ژوندی لره.

- مننه ستاسې نه هم ډېره مننه چې ما ته مو په ستوري کې د خبرو حق راکړ، ستاسو د بریاو په هیله.

د اختر محمد "مومند" د شعر بېلګه

ژوند مې رالنډ شه خو بې مینې بې دلبره مه شه
زړګی مې روغ مه شه بې درده بې پرهره مه شه
کلي مې خدایه بې ګودره بې چیناره مه کړې
دا ښکلي غرونه بې ګور ګورو بې ننښتره مه شه
بس چې فرهاد راله د شونډو نغمې وتروړلې
دا پاتې ژوند مې بې غرواله بې ټکره مه شه
لا دې درځو د نغمو تږې ده ادمه اشنا
رباب دې غلی مه شه تنه دې سندره مه شه
په پښتون لوظ مې ولاړ یمه پښتون جانانه
ژبه مې ګونګه شه ستا مینې نه منکره مه شه
چې خوږوي نو خوږوي به مو د یو بل سره
"مومنده" چم مو بې ظالم بې ستمګره مه شه

***

مرکچي: رضوان الله شپون

کیوکیشن کراټې

د ستوري مجلې درنو لوستونکیو! دا دی په دې ګڼه کې مو درته د سپورټ پورې اړوند د کیوکیشن Kyokushin Karate له یوه استاد ښاغلي خالد خان سعید کوټې سره مرکه کړې ده، چې دا دی تاسې لوستو ته رابولو. هیله مند یو، چې خوښه مو شي

پوښتنه: محترم خالد خان صیب، که د مرکې په پیل کې خپل ځان په بشپړ ډول راوپېژنې، خوښ به شو.

ځواب: زما نوم خالد خان، د سعیدالله مدهوش زوی، پر ۱۹۸۵ل کال د ګران هېواد افغانستان په زړه (کابل) په چهلستون کې زېږېدلی یم، خو اصلاً د کونړ ولایت مربوط د خاص کونړ ولسوالۍ د تنر کلي اوسېدونکی یم، عمر مې تقریباً ۲۴ کلونو ته رسېږي.

پ: که د خپل فن په اړه راته لږ وضاحت وکړې.

ځواب: کیوکیشن کراټې د عمومي سپورټ یوه څانګه ده، زه پر ۱۹۹۲م کال د کراټې په کلب کې داخل شوم، ځکه چې زما له وړوکوالي څخه د کیوکشن کراټې سره مینه وه او دا مینه به مې هله پسې زیاته شوه، چې د بروسلي Brosle او جیکي چن فلمونه بهٔ مې وکتل.

پ دا چې سپورټ زیاتې برخې لري لکه تکواندو، کانفو، اوشو، کیک بوکسنګ، جمناستیک، شوتوکان، تان شکان او داسې نورې... په دې کې ستاسې کومه لوبه خوښه ده او زیاته علاقه ورسره لرئ.؟

ځواب: البته د خپلې لوبې کیوکشن کراټې نه وروسته له جمناستیک سره زیاته علاقه لرم.

پ: کیوکېشن کراټې یانې څه؟

ځواب: د کیوکېشن کراټې مانا ده (انتهایي حقیقت پسندانه تنظیم) دویم دا چې د کیوکېشن کراټې مانا ده (خالي یا تش لاس)

او دا ځکه چې په نورو لوبو کې د مختلفو شیانو استعمال کېږي، چې مثال یې درته ناین چیک، شمشیر، دستکشې، Head Guard، Chest Guard, Hsen guard درکولای شم، چې دا ټول شیان په لوبه کې له ځان څخه د دفاع لپاره استعمالېږي، خو په کیوکېشن کراټې کې ددې شیانو استعمال منع دی، نو ځکه ورته د (تش لاس) لوبه ویل کېږي.

پ: تاسې اوسمهال د کراټې په چوکاټ کې په کومه چوکۍ کار کوئ؟

ځواب: د تور کمربند دویم خط (Black Belt 2nd dan) په حیث کار کوم.

پ: اوس په څه کاروبار بوخت یاست؟

ځواب: د پېښور په حاجي کېمپ کې د اویاما کېوکېشن کراټې سنټر په نامه یو کلب لرم، چې زه پکې خپله استاد یم.

پ: دا راته ووایه، چې په نړۍ کې د کیوکېشن کراټې لوبه د لومړي ځل لپاره چا ایجاد کړه او پاکستان ته یې راوړوکی څوک دی؟

ځواب: دا لوبه د لومړي ځل لپاره په نړۍ کې د (سوسای ماسویاما) د جاپان په هېواد کې منځ ته راوړه او پاکستان ته یې راوړونکی د هغه یو پاکستاني شاګرد (شي هان انعام الله خان) و.

پ: په دې فن کې ستاسې استادان څوک دي؟

ځواب: زما لومړنی استاد (شیهان صاحب زاده الهادي) دی او همدارنګه مې د شیهان رحمت ګل اپریدي، شیهان انعام الله خان، چې پاکستان ته د کراټې راوړونکی دی، شیهان محمد ارشد جان، سینسي ډاکتر خوشحال خان قریشي، چې د اسیا قهرمان دی، زده کړې مې ورڅخه کړې دي.

پ: تراوسه مو څومره بهرنۍ او څومره کورنۍ سپورټي سیالۍ ترسره کړې دي او کوم مقامونه مو ترلاسه کړي دي؟

ځواب: یره تراوسه مې د سپورټي سیالیو اندازه راته نه ده معلومه، خو له ۱۹۹۲ م کال څخه تر دې مهاله پورې دا سلسله روانه ده، چې ځینې سیالۍ د پاکستان او ځینې د بین الملل په کچه دي، چې د پاکستان د لاهور، اسلام آباد، فیصل اباد، ازاد کشمیر، سیالکوټ، ملتان، نوښار، سوات، دیر، لنډي کوتل، کوېټه او داسې نورو ښارونو کې مې سیالۍ کړې دي او لومړی، دویم، درېیم او څلورم مقامونه مې ترلاسه کړي دي.

بله دا چې د په نړیواله کچه مې چې کومې سیالۍ کړې دي، هغه په دې ډول دي:

پر ۱۹۹۸ م کال مې د هند په پایخت نوي ډیلي کې سیالي درلوده، چې پکې مې لومړی مقام وګاټه او بیا راته د سرو زرو مډال هم راکړل شو.

دویمه سیالي مې پر ۲۰۰۳م کال د ګران هېواد افغانستان په زړه (کابل) په غازي سټېډیوم کې وه، چې د ۱۲ هېوادونو لوبغاړو پکې ګډون کړی و، چې ما پکې دویم مقام وګاټه، چې بیا راته د سپینو زرو مډال راکړ شو.

درېیمه سیالي مې پر ۲۰۰۴م کال په قزاقستان کې وه، چې له صوبهٔ سرحد څخه ورته زه او زما استاد صاحب زاده الهادي غوره

شوي وو، چې ما د ځینو مجبوریتونو له لامله ونشو کړای، چې په دغه سیالۍ کې برخه واخلم، څلورمه سیالي مې په ایران کې وه، چې د ۲۵ هېوادونو لوبغاړو ګډون کړی و، چې ما پکې دویم مقام وګاټه او د نقرې مډال مې لاس ته راوړ. له دې پرته د ځینو نورو هېوادونو بلنلیکونه هم راغلي ول، چې له ترکیه، چین، تایلېنډ او سریلانکا څخه عبارت دي.

پ: دا چې تاسې د مرکې په پیل کې خپل د زېږېدلو ځای کابل او د اصلي سکونت ځای د کونړ د تنر کلی وښوده او بیا مو د پاکستان په پلوۍ د سیالۍ خبره وکړه، آیا که د افغانستان حکومت درته د خپل ځان په پلوۍ د لوبېدو بلنه درکړي، ستاسې ځواب به څه وي؟.

ځواب: زما ځواب به ورته په هر حالت کې مثبت وي او زه تل په خپل افغانیت ویاړ کوم، ځکه چې ما ته څوک ووایي، چې د کوم ځای یې، نو زه ورته خپل ځان په ډېر ویاړ سره افغان ورپېژنم.

پ: تاسې ته Black Belt 1 dan او 2nd dan کله او د چا له خوا درکړ شو؟

ځواب: ماته Black Belt 1t dan پر ۲۰۰۱م کال او 2nd dan پر ۲۰۰٦م کال د پاکستان د کراټې چیف شیهان محمد ارشد جان له خوا راکړ شو.

پ: د انسان په ژوند باندې کراټې کوم تغییر راوړلای شي؟

ځواب: کوم انسان چې کراټې کوي، د هغه د بدن مقاومت د مرضونو په مقابل کې لوړوي، د انسان ذهني او فزیکي ژوند ته یو ډول ښکلا وربښي، انسان ته له ځان څخه د دفاع طریقې ورزده کوي او انسان له نشه یي توکیو څخه ساتي.

پ: که له زده کړې مو خبر کړئ؟.

ځواب: زده کړه مې تر لسم ټولګي پورې د پېښور په سعد بن معاذ سکول کې کړې ده.

پ: ستاسې د خوښې شاعر او سندرغاړی څوک دی؟

ځواب: زما د خوښې شاعران رحمان بابا، غني خان، حمزه شینواری او په سندرغاړو کې مې د پښتو نوموتی سندرغاړی هارون باچا خوښ دي.

پ: د خوښې ګلان او مېوه مو کومه ده؟

ځواب: د خوښې ګلان مې ګلاب او غاټول او په مېوو کې مې آم خوښ دی.

پ: دا چې سپورټ مېن باید د یو خاص صبر او حوصلې لرونکی وي، تاسې د قهر او غوسې په وخت کې څه کوئ؟

ځواب: (په خندا) صبر او حوصله، ځکه چې صابر د الله دوست دی.

پ: ستا د کامیابۍ راز په څه کې دی؟

ځواب: د مور او پلار دعا او د خواریکښ استاد محبت او کوشش.

پ: د سیالۍ د ګټلو پر مهال څه احساس کوئ؟

ځواب: ځینې وخت خو له خوشحالۍ نه بیا ژړا راځي، ځکه چې الله ﷻ زما په څېر یو ناتوانه بنده ته دومره وس ورکړ، چې سیالي وګټي.

_ مننه، چې مرکې ته حاضر شوې.

_ له تاسې هم مننه، چې له ما سره مو مرکه وکړه.

یو ځل بیا د زېړي په بڼه

د پښتو په چاپي اثارو کې یوه ښه او پر وخت زیاتونه، د "ژوند لار" کتاب د دویم ځل لپاره له چاپه راووت.

دغه کتاب د نوموتي امریکایي لیکوال (ډیل کارنګي) اثر دی، چې پښتو ژبې ته د ژباړې ویاړ د ډاکتر محمد ابراهیم شینواري په برخه شوی دی. دا کتاب په ننګرهار کې مومند خپرندویې ټولنې د زرو ټوکو په شمېر د دویم ځل لپاره د چاپ په ګاڼه سمبال کړ.

کتاب ۹ څپرکي او ۲۵۵ مخونه لري، چې منځپانګه یې د ژوند د هغو رواني ستونزو، ذهني کړاوونو، خیالي وهمونو او انګېرنو سره مقابله ده، چې یو انسان ورسره پخپل څو کلن ژوند کې لاس او ګرېوان کېږي. ژباړن خپل دغه ژباړلی کتاب خپل مور او پلار ته ډالۍ کړی دی، چې په اند یې تر هر چا زیاتې ورته د ژوند لارې ورښودلي دي. په کتاب استاد محمد اسماعیل یون او شیر عالم املهٔ وال لیکنې کړي دي. دغه کتاب په اوس مهال کې ځکه د زیات اهمیت او ارزښت وړ دی، چې په افغانستان کې اخ و ډب او وژنې لا روانې دي، هره ورځ مېندې کونډېږي، ماشومان یتیمان کېږي او یوه داسې صحنه ده، چې ټول نندارچیان ورته ګوته په غاښ شوي دي او اوس تقریباً هر لوی او وړوکی د Depression کلمه په تمامه مانا پېژني.

لیکوال د خپل کتاب په اړه لیکي: دا کتاب مو ددې لپاره نه دی رااخیستی، چې ووینئ چې څنګه لیکل شوی دی، اصلي موخه ددې څخه د ګټې اخیستنې ده. ښه، یوائې وړاندې څو د کتاب دوه لومړۍ برخې سره لولو، بیا به پوه شو چې د اندېښنې او سودا په اړه مو په بدن کې کوم بدلون راغلی که نه؟ که بدلون نه و راغلی، نو بیا حق درکوم کتاب څیرې کړئ، وې سوځوئ او په ایرو یې بدل کړئ.

لیکوال د کتاب د لوستلو په اړه داسې لیکي:

۱_ د سودا د لرې کولو لپاره ددې کتاب د لارښود عملي کولو لپاره ژوره سینه او لېوالتیا پیدا کړئ.

۲_ هر څپرکی بیا ولولئ او تر هغه وروسته یې پیل کړئ.

۳_ د لوستنې په منځ کې بیا بیا ځنډ وکړئ او له ځانه وپوښتئ چې دا لارښوونې به څنګه سرته رسوئ؟

۴_ تر هر مهم مطلب لاندې کرښه وباسئ.

۵_ هره میاشت یو ځل دا کتاب وګورئ.

په دې کتاب کې له لویه سره لاندې موضوعګانې څېړل شوي دي:

څنګه کولای شو چې خپلې سوداګانې له منځه یوسو؟

په ژوند کې نهیلی کېږئ مه.

په هرې سختۍ پسې اساني شته.

هېڅکله د غم په فکر کې مه اوسئ.

ځان وپېژنئ او له تقلید څخه ځان وساتئ.

د کار کولو څلور ښه عادتونه

د ضرورتونو د له منځه وړلو طریقه

د هغه څه قدر وکړئ چې لرئ یې.

ځان تل بوخت وساتئ.

لیکوال ددې ترڅنګ چې خپلې ځینې خاطرې د مثال په توګه رااخیستي دي، د ځینو نړیوالو مشهورو څېرو او د ځینو لویو شرکتونو له رییسانو سره یې د سودا او په سودا باندې د بریالیتوب په اړه مرکې هم کړي دي.

تیـــاره او رڼـــا

اروابناد استاد گل پاچا الفت

نـه پـوهېږم خـوب دی کـه بیـداري؟ خیـال دی کـه حقیقـت؟ دنیـا پـه تیـاره او تروږمـی کـې واقـع ده، لـه شرقه تر غربه تور تیکری غوړېدلی، هر څومره چې یوه خوا بله خوا گورم، هیڅ نه گورم.

هر لور تـه تـورتم او تپـه تیـاره ده، زه گومـان کـوم پـه داسې کـره کې یم، چې د انسان هوس پکې هیڅ نه دی کرلی او نـه د تمـدن لاس پکې څـه نقش او نگـار کړی او دا یـوه طبیعـي او سـاده منطقـه ده، چې د فکـر او کـار اثـر پکې نـه شـته. ټول مخلوق ویـده او دنیـا پـه هماغـه پخواني حـال پـاتې ده، هیڅ تغیـر پکې نـه دی پېښ شـوی، ځکـه چې زه څه نـه وینم. زما په نظر کې دنیـا پـه خوب ویـده او خپه خپه ښکاري.

زه گومـان کـوم، چې دنیـا د خـوب زانگـو ده او خلـک پکې غلـي پراتـه او یـو پـه بـل اړه او غـرض نـه لـري. زه تـصور کـوم، چې دنیـا یـو سـپېره ډاگ او وچـه بیـدیا ده، هیڅ پکې نـه شـته. د هـر چـا لاس تـش او خـالي دی، خبر نـه یـم چې څـه شـته خـو زه د جهـل پـه تیـاره کـې پټې سترگې پروت یم، څه نـه وینم او دا هغـه دنیـا ده، چې د بـشریت معمـوره گرځېـدلي او بلـه شـوې، زه پـه همـدې تیـاره او بې خبـری کې، چې یو ناڅاپـه سپینه رڼـا پیـدا شوه او د دنیا بازار راته ښکاره شو.

نـه پـوهېږم دا رڼـا لـه څـه شي پیـدا شـوه؟ د حقیقـت معشوقې مخ ښکاره کـه او کـه د علم لمر لـه پخوا وختونه د صبح صادق قاصـد راولېږه او کـه د بـشر د حکمـت بـرق او برېښنا وه. خیـر هرڅـه، چې و، خـو نوې دنیـا یې لـه هر شي ډکه پکـه راوښوده، چې هر څوک یې محتاج او هر څوک لـه مانه بې نیـاز و. هـر چـا هرڅـه درلـودل او هر شي نـوی رنـگ پیـدا کـړی و. میخـانیکي اسـبابونه پـه کاینـاتو کـې عجیـب او غریـب تحـول څرگنـد کـړی او د هنـر کیمیـا وسـپنې تـه پـښې او وزرونـه ور کـړي. پـه دنیـا کـې بلـه دنیـا جـوړه شـوې، د دمـاغ او زړه خونـه نوې شوې، نوی فکـر، نوی خیـال پیـدا شـوی. زه عـلاوه پـه دې، چې پـه مادیـاتو کې برخه نه لرم، یو سر او دوه غـوږه یـم، پـه مـانوي هـستی کـې هـم لکـه الـف هـیڅ نـه لـرم. زه داسـې ښکارم لکـه چې لـه کـومې بلې کـرې څخـه ځمکې تـه نوی راغلی یم.

هـو! زه د بـې خبـری او بېکـاری لـه دنیـا د علـم او عمـل دنیـا تـه نـوی راغلـی یـم. زه لـه خوبـه نـوی راپاڅېدلی یم، پس لـه دې بـه لکـه وړوکـی هلـک د یوه شي او بل شي نوم زده کوم او هـر شـي تـه بـه د تعجـب پـه سترگه گورم.

غزل

عرفان الله کوټوال

د خپلـه لاسـه یـوې تـورې لـویې بـلا وخـوړو
پـه چـل یـې سـوړه کـې د نورو نه پـه غـلا وخـوړو

پخپلـه خپټــه لا هغــه د غــرور لاس راکــاږي
چـا لا پروسـکالې خـوړلې وو، چـا بېگـا وخـوړو

څوک د آرام پـه امیـد سـتړي شـولو شـپې لټـوي
مـوږ پـه دا دومـره لوی تـور تم پـسې سبا وخـوړو

څوک به مو غوږ ددې معیوب فکر وینا ته کېږدي
او کـنـه مـوږ خـو ددې خپـل ذهـن ژړا وخـوړو

لکــه د بــل د پټــي فــصل یــې تــالا والا کــړو
مـوږ افغانـان یـې څـه پـه زور څـه پـه سلا وخـوړو

زمـوږه تـوره، زمـوږ متـې او بـس مـوږه وژنـي
کوټوالـه مـوږ د خپلـو مـاتو خولـو وینـا وخـوړو

***

څلوریزه

بصیر بیدار ستوری

سـترگې وغـړوه وگـوره گرېـوان کـې
چې ښـلات کـړې او کـه گټـه پـه تـاوان کـې

چې څـه وکـرې هاغـه څـه بـه ریبـې
ښـه کـوه اوبـه یـې نـه وړې پـه یـو شـان کـې

د ستوري استازي

کابل	استاد عبدالظاهر شکیب
ننگرهار	شفیع الله تاند
کونړ	نعمت الله کریاب
اسمار	طارق سالارزی
لغمان	امین الدین
باجوړ	سید اغا میاخېل
پېښور	ذبیح شفق
جرمني	نسیم ستوری

پته:

د کونړ ولایت، د خاص کونړ ولسوالي، د تنر کلی (طلایي بانډه)، د ستوري د خپروني اداره

کوټوال: 0772931465
حیات: 0774322484
کوچوان: 0772935377

***

ستوری مجله د هېچا د لیکنې ننگه نه کوي، هرلیکوال ته بویه، چې د خپلې لیکنې سپیناوی پخپله وکړي
ستوری مجله به هغه لیکنې نه خپروي، چې اسلام، هېواد او ملي یووالي ته په زیان تمامېږي

***

Stori ستوری

خپلواکه، ادبي او کولتوري خپرونه

*****

د امتیاز څښتن: د خاص کونړ ادبي او کولتوري ټولنه

مسئوول مدیر: عرفان الله کوټوال مرستیال: هدایت الله حیات

کتنیلاوی: بصیر بیدار ستوری، محمد داود صدیقي، عصمت الله ملنګ، فضل الهادي عاصم، میرسلام مجاور، کلرنک کوچوان

سلاکاره ډله: څېړنیار وجیه الله شپون، عبدالقیوم زاهد مشوانی، شفیع الله تاند

همکار غړي: رحیم الله خان، داود شاه داود، صادق فقیر، رضوان الله شپون

د " ستوري " استازي:

کابل: عبدالظاهر شکیب ننګرهار: شفیع الله تاند کونړ: نعمت الله کریاب اسمار: طارق سلارزی

لغمان: امین الدین باجوړ: سیداغا میاخیل. پېښور: ذبیح شفق جرمني : نسیم ستوری